Teismo praktikos rinkinys

GENERALINIO ADVOKATO
NICHOLAS EMILIOU IŠVADA,
pateikta 2024 m. birželio 18 d.[1]

Byla C-144/23

KUBERA, trgovanje s hrano in pijačo, d.o.o.
prieš
Republika Slovenija

(*Vrhovno sodišče* (Aukščiausiasis Teismas, Slovėnija) prašymas priimti prejudicinį sprendimą)

(Prašymas priimti prejudicinį sprendimą – SESV 267 straipsnio trečia pastraipa – Nacionalinių galutinės instancijos teismų pareiga pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą – Šios pareigos išimtys – Sprendimu *CILFIT* suformuota jurisprudencija – Atrankos mechanizmas – Valstybės narės aukščiausiasis teismas – Leidimas pateikti kasacinį skundą – Sprendimas netenkinti prašymo leisti pateikti kasacinį skundą – Chartijos 47 straipsnis – Teisė į teisingą bylos nagrinėjimą – Motyvavimas)

I. Įžanga

1. Sunkumai, kurių patiria tiek nacionalinio, tiek tarptautinio lygmens teisminės institucijos, siekdamos veiksmingai tvarkyti savo bylų registrą dėl didelio jų nagrinėjamų bylų skaičiaus, tikrai nėra naujas reiškinys. Dėl akivaizdžių priežasčių šią problemą visada labiau jusdavo aukščiausią laiptelį teismų sistemoje užimantys teismai, kuriems paprastai pavedama užduotis užtikrinti teismų praktikos nuoseklumą ir tikslumą[2].

2. Per didelio darbo krūvio keliamos galimos grėsmės yra akivaizdžios, todėl jas reikėtų tik glaustai paminėti: be kita ko, labai vėluojama nagrinėti bylas, prastesnė teismo sprendimų kokybė, ilgalaikis teisinis nesaugumas, didesnės bylinėjimosi išlaidos dalyvaujantiems asmenims ir netiesiogiai – visai visuomenei.

3. Vienas iš mechanizmų, tradiciškai naudojamų tam, kad aukščiausieji teismai galėtų kontroliuoti savo bylų registrus ir taip apriboti minėtas grėsmes, yra suteikti jiems galimybę daugiau ar mažiau atrinkti bylas (arba kai kuriose sistemose – ir teisinius klausimus), kurias jie nori nagrinėti ir priimti jose sprendimus[3]. Iš 2013 m. balandžio mėn. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo Mokslinių tyrimų ir dokumentacijos direktorato parengtos tyrimo apžvalgos

[1] Originalo kalba: anglų.

[2] Pavyzdžiui, žr. Norkus, R., „Introductory report –The filtering of appeals to the supreme courts“, *Network of the Presidents of the Supreme Judicial Courts of the European Union*, Dublinas, 2015, p. 2, kur autorius nurodo dar XVI a. pavyzdį.

[3] Vienas iš labiausiai žinomų mechanizmų grindžiamas *certiorari*, taikomu kasaciniams skundams Jungtinių Amerikos Valstijų Aukščiausiajam Teismui (įtvirtinta *Judiciary Act of 1891* (1891 m. Teismų įstatymas).

aišku, kad pastaraisiais dešimtmečiais Sąjungos valstybėse narėse įsivyravo tam tikra tendencija nustatyti aukščiausios instancijos teismui paduodamų skundų *atrankos mechanizmus*. Iš tikrųjų dabar keliose valstybėse narėse yra tam tikro pobūdžio atrankos mechanizmai [4]. Be to, 2019 m. buvo iš dalies pakeistas Europos Sąjungos Teisingumo Teismo statutas (toliau – statutas) [5] siekiant nustatyti apeliacinių skundų dėl tam tikrų Sąjungos agentūrų ir tarnybų sprendimų atrankos mechanizmą [6].

4. Vis dėlto iš tos apžvalgos taip pat matyti, kad kai kuriose valstybėse narėse panašių mechanizmų nustatymas buvo laikomas probleminiu (arba buvo iš karto atmestas), nes, nors jie gali padėti nacionaliniams teismams veiksmingiau tvarkyti savo bylų registrus, šie mechanizmai taip pat riboja tam tikrų teisės subjektų teisę kreiptis į teismą. Tai gali tam tikru mastu kirstis su teise į veiksmingą teisminę gynybą, kuri pripažįstama atitinkamuose nacionalinės teisės aktuose, Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – EŽTK) 6 straipsnyje ir galiausiai, bet tai ne mažiau svarbu, Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos (toliau – Chartija) 47 straipsnyje.

5. Šioje byloje šiuo klausimu iškyla gana specifinis aspektas. Iš tikrųjų Teisingumo Teismo klausiama, ar, o jei taip, tai kokiomis sąlygomis atrankos mechanizmų buvimas nacionaliniu lygmeniu galėtų būti suderinamas su nacionalinių galutinės instancijos teismų *pareiga* pagal SESV 267 straipsnio trečią pastraipą prašyti Teisingumo Teismo priimti prejudicinį sprendimą, kai jų nagrinėjamoje byloje keliamas Sąjungos teisės aiškinimo klausimas.

II. Nacionalinė teisė

6. *Zakon o pravdnem postopku* (Civilinio proceso kodeksas, toliau – ZPP) [7] 367 straipsnio 1 dalis, taikytina administraciniams ginčams pagal pagrindinei bylai taikytinos redakcijos *Zakon o upravnem sporu* (Administracinių bylų teisenos įstatymas) [8] 22 straipsnio 1 dalį, suformuluota taip:

„Šalys gali pateikti kasacinį skundą dėl antrojoje instancijoje priimto galutinio teismo sprendimo per 15 dienų nuo pranešimo apie Aukščiausiojo Teismo sprendimą priimti kasacinį skundą.“

[4] Tyrimo apžvalga Nr. 13/006.

[5] Žr. statuto 58a straipsnį, iš dalies pakeistą 2019 m. balandžio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (ES, Euratomas) 2019/629, kuriuo iš dalies keičiamas Protokolas Nr. 3 dėl Europos Sąjungos Teisingumo Teismo statuto (OL L 111, 2019, p. 1). Išsamumo sumetimais reikėtų pridurti, kad šios nuostatos taikymo sritis buvo išplėsta 2024 m. balandžio mėn. Sąjungos teisės aktų leidėjui priėmus naują reglamentą, kuriuo iš dalies keičiamas statutas, atsižvelgiant į pasiūlymą, kurį šiuo tikslu 2022 m. gruodžio mėn. pateikė Europos Sąjungos Teisingumo Teismas.

[6] Iš esmės pagal šį mechanizmą apeliaciniai skundai, pateikti bylose, kuriose jau atlikta dviguba (iš pradžių nepriklausomos apeliacinės tarybos, paskui – Bendrojo Teismo) kontrolė, Teisingumo Teisme bus priimami tik įrodžius, kad jais keliamas klausimas yra svarbus Sąjungos teisės vienovei, darnai ar raidai.

[7] *Uradni list* RS, Nr. 73/07.

[8] *Uradni list* RS, Nr. 105/06.

7. ZPP 367a straipsnyje nurodyta:

„(1) Teismas leidžia pateikti kasacinį skundą, jei galima tikėtis, kad Aukščiausiajame Teisme bus sprendžiamas teisės klausimas, svarbus siekiant užtikrinti teisinį saugumą, vienodą teisės taikymą arba teisės raidą per jurisprudenciją. Visų pirma teismas leidžia pateikti kasacinį skundą šiais atvejais:

– jeigu tai yra teisės klausimas, kuriuo antrosios instancijos teismo sprendimu nukrypstama nuo Aukščiausiojo Teismo praktikos; arba

– tai yra teisės klausimas, dėl kurio nėra Aukščiausiojo Teismo praktikos, ypač jei aukštesnės instancijos teismų praktika šiuo klausimu nėra vienoda; arba

– tai yra teisės klausimas, dėl kurio Aukščiausiojo Teismo praktika nėra vienoda.

(2) Aukščiausiasis Teismas priima sprendimą priimti kasacinį skundą remdamasis vienos iš šalių prašymu leisti pateikti kasacinį skundą.“

8. ZPP 367b straipsnyje nustatyta:

„(1) Prašymą leisti pateikti kasacinį skundą šalis pateikia per 30 dienų nuo galutinio antrosios instancijos teismo sprendimo įteikimo.

(2) Prašymas leisti pateikti kasacinį skundą pateikiamas Aukščiausiajam Teismui.

<…>

(4) Prašyme leisti pateikti kasacinį skundą šalis turi tiksliai ir konkrečiai išdėstyti ginčijamą teisės klausimą ir teisės normą, kuri galimai buvo pažeista, aplinkybes, įrodančias klausimo svarbą, ir glaustai nurodyti motyvus, dėl kurių antrosios instancijos teismas priėmė neteisėtą sprendimą šiuo klausimu; jame turi būti tiksliai ir konkrečiai aprašyti galimi procedūriniai pažeidimai ir kartu įrodyta, kad yra Aukščiausiojo Teismo praktika, nuo kurios tuo sprendimu galimai nukrypta, arba kad teismų praktika yra prieštaringa.“

9. ZPP 367c straipsnyje nustatyta:

„(1) Sprendimą dėl prašymo leisti pateikti kasacinį skundą priima trijų Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegija nutartimi.

(2) Siekiant motyvuoti sprendimą atmesti prašymą leisti pateikti kasacinį skundą, pakanka, kad teismas bendrai nurodytų, jog nėra įvykdytos šio įstatymo 367a straipsnyje nustatytos sąlygos.

(3) Nutartyje, kuria priimamas kasacinis skundas, teismas nurodo, kuri kasacinio skundo dalis arba kurie konkretūs teisės klausimai yra priimtini.

(4) Sprendimas leisti arba neleisti pateikti kasacinį skundą neskundžiamas.“

10. ZPP 370 straipsnyje nustatyta:

„(1) Kasacinis skundas gali būti pateiktas dėl esminio procesą pirmosios instancijos teisme reglamentuojančių nuostatų pažeidimo, kuriuo šalis rėmėsi antrosios instancijos teisme, dėl esminio nuostatų, reglamentuojančių procesą antrosios instancijos teisme, pažeidimo arba dėl teisės klaidos.

(2) Prašymas vykdyti teisminę kontrolę negali būti grindžiamas klaidingai ar neišsamiai konstatuotomis faktinėmis aplinkybėmis.“

11. ZPP 371 straipsnis suformuluotas taip:

„Teisminę kontrolę atliekantis teismas peržiūri skundžiamą sprendimą tik ta dalimi ir tiek, kiek jis susijęs su konkrečiais teisės klausimais, dėl kurių buvo leista pateikti kasacinį skundą.“

III. Faktinės aplinkybės, procesas ir prejudiciniai klausimai

12. *KUBERA, trgovanje s hrano in pijačo d. o. o.* (toliau – *Kubera*), kasatorė pagrindinėje byloje, Turkijoje pirko Austrijoje pagamintas „Red Bull“ gėrimų skardines ir jas laivu gabeno į Koperio (Slovėnija) uostą, kur buvo pradėta muitinės procedūra.

13. 2021 m. rugsėjo 15 d. *Finančna uprava Republike Slovenije* (Slovėnijos Respublikos mokesčių administratorius) parengė pranešimą, kuriuo dėl įtarimo, kad pažeistos intelektinės nuosavybės teisės, kaip tai suprantama pagal Reglamento (ES) Nr. 608/2013 [9] 17 straipsnį, sustabdė muitinės procedūrą ir areštavo prekes. Vėliau, 2021 m. spalio 5 d., tas pats mokesčių administratorius priėmė du sprendimus, jais nusprendė areštuoti *Kubera* prekes, kol bus priimtas sprendimas teisių turėtojos *Red Bull GmbH* (Austrija) iškeltoje byloje, kurioje ji siekia apginti savo intelektinės nuosavybės teisės.

14. Dėl tokių sprendimų *Kubera* iš pradžių pateikė du administracinius skundus, kurie buvo atmesti. Vėliau dėl tų sprendimų ji pateikė du skundus, kuriuos *Upravno sodišče* (Administracinis teismas, Slovėnija) atmetė, remdamasis, be kita ko, Reglamento Nr. 608/2013 1 straipsniu.

15. Reaguodama į tokius *Upravno sodišče* (Administracinis teismas) sprendimus *Kubera* pateikė du prašymus *Vrhovno sodišče* (Aukščiausiasis Teismas, Slovėnija) leisti pateikti kasacinį skundą ir kaip reikšmingą teisės klausimą nurodė Reglamento Nr. 608/2013 1 straipsnio 5 dalies, siejamos su jo 6 konstatuojamąja dalimi, išaiškinimą. Šiuose prašymuose *Kubera* taip pat prašė *Vrhovno sodišče* (Aukščiausiasis Teismas, Slovėnija), jeigu Reglamentas Nr. 608/2013 nebūtų aiškinamas taip, kaip ji siūlo, sustabdyti bylos nagrinėjimą ir kreiptis į Teisingumo Teismą. Šiuo klausimu *Kubera* tvirtino, kad šioje byloje iškeltas klausimas nebuvo nagrinėtas nei Sąjungos, nei nacionalinėje jurisprudencijoje, nepaisant jo svarbos nustatant muitinės įgaliojimų ribas.

16. Pagrindinėje byloje *Vrhovno sodišče* (Aukščiausiasis Teismas) mano, kad ZPP nuostatos (toliau – nagrinėjamos nacionalinės teisės nuostatos) neleidžia tenkinti prašymo leisti pateikti kasacinį skundą, nes iš esmės neįvykdytos šiame kodekse šiuo tikslu numatytos sąlygos. Vis dėlto šiam teismui kyla klausimas, ar priimdamas sprendimą dėl prašymo leisti pateikti kasacinį skundą jis taip pat turi įvertinti šalies prašymo, kad Teisingumo Teismui būtų pateiktas prašymas priimti

[9] 2013 m. birželio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 608/2013 dėl muitinės atliekamo intelektinės nuosavybės teisių vykdymo užtikrinimo, kuriuo panaikinamas Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1383/2003 (OL L 181, 2013, p. 15).

prejudicinį sprendimą, esmę laikydamasis SESV 267 straipsnyje nustatytų reikalavimų, ir ar tuo atveju, jei Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad prašymo priimti prejudicinį sprendimą pateikimo sąlygos nėra įvykdytos, pagal Chartijos 47 straipsnį jis privalo motyvuoti šį vertinimą nutartyje atmesti prašymą leisti pateikti kasacinį skundą.

17. Šiomis aplinkybėmis *Vrhovno sodišče* (Aukščiausiasis Teismas) nutarė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui šiuos prejudicinius klausimus:

„1. Ar SESV 267 straipsnio trečiai pastraipai prieštarauja tokia [Civilinio proceso kodekso] nuostata, pagal kurią, vykstant leidimo pateikti kasacinį skundą <…> procedūrai, *Vrhovno sodišče* [(Aukščiausiasis Teismas)] nenagrinėja klausimo, ar iš šalies prašymo, kad būtų kreiptasi į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą, kyla pareiga pateikti Teisingumo Teismui vieną ar kelis prejudicinius klausimus?

Jeigu atsakymas į pirmąjį klausimą būtų teigiamas:

2. Ar Chartijos 47 straipsnis, susijęs su pareiga motyvuoti teismų sprendimus, turi būti aiškinamas taip, kad procesinis sprendimas, kuriuo atmetamas šalies prašymas leisti pateikti kasacinį skundą <…> pagal Civilinio proceso kodeksą, yra „teismo sprendimas“, kuriame turi būti nurodyti motyvai, dėl kurių nagrinėjamoje byloje nereikia tenkinti šalies prašymo pateikti Europos Sąjungos Teisingumo Teismui prašymą priimti prejudicinį sprendimą?“

18. Rašytines pastabas pateikė *Kubera*, Slovėnijos vyriausybė ir Europos Komisija. Per 2024 m. kovo 6 d. įvykusį teismo posėdį Vokietijos, Latvijos, Nyderlandų, Slovėnijos ir Suomijos vyriausybės bei Komisija taip pat pateikė žodines pastabas.

IV. Analizė

A. Dėl pirmojo klausimo

19. Pirmuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia išsiaiškinti, ar pagal SESV 267 straipsnio trečią pastraipą draudžiama nacionalinės teisės nuostata ar praktika, pagal kurią procese dėl leidimo pateikti kasacinį skundą nacionalinis galutinės instancijos teismas, nepaisydamas šalies šiuo tikslu pateikto prašymo, neprivalo nagrinėti, ar jis gali būti įpareigotas pateikti Teisingumo Teismui vieną ar kelis prejudicinius klausimus.

20. Norėčiau patikslinti, kad šiuo klausimu keliamos problemos susijusios tik su Sąjungos teisės *aiškinimo* klausimais[10], iškeltais nacionaliniame galutinės instancijos teisme, kai taikomas atrankos mechanizmas, suteikiantis atitinkamam teismui tam tikrą *diskreciją* pasirenkant bylas, kurios bus nagrinėjamos ir kuriose bus priimamas sprendimas.

21. Iš esmės šioje byloje Teisingumo Teisme buvo pateiktos dvi pozicijos. Šiek tiek supaprastinus, jos yra tokios, kaip nurodyta toliau.

[10] Šioje išvadoje nenagrinėsiu nuorodų, susijusių su Sąjungos aktų *galiojimu*, nes šis klausimas šioje byloje neturi reikšmės. Pakanka pažymėti, kad pagal suformuotą jurisprudenciją nacionaliniai teismai, įskaitant tuos, kurie nėra galutinės instancijos teismai, neturi jokios diskrecijos, kai jiems kyla abejonių dėl Sąjungos akto galiojimo. Nacionaliniai teismai neturi įgaliojimų panaikinti atitinkamo akto, todėl pagal SESV 267 straipsnį privalo kreiptis į Teisingumo Teismą. Visų pirma žr. 1987 m. spalio 22 d. Sprendimą *Foto-Frost* (314/85, EU:C:1987:452, 20 punktas).

22. Viena vertus, Latvijos, Nyderlandų, Slovėnijos ir Suomijos vyriausybės, nors jų atitinkamos pozicijos turi tam tikrų niuansų, siūlo į pateiktą pirmąjį klausimą atsakyti neigiamai. Jos mano, kad jei nacionalinis galutinės instancijos teismas, atsižvelgdamas į nacionalinėje teisėje nustatytus kriterijus, nusprendžia neleisti pateikti kasacinio skundo, nėra tinkamai iškelto Sąjungos teisės klausimo. Iš tikrųjų aptariamas teismas nenagrinėja apelianto pateiktų argumentų dėl esmės, o tik atmeta kasacinį skundą dėl procedūrinių priežasčių. Šiomis aplinkybėmis pareiga pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą negali kilti. Taigi, minėtos vyriausybės teigia, kad jeigu laikomasi lygiavertiškumo ir veiksmingumo principų, tokie atrankos mechanizmai, kaip nagrinėjamasis šioje byloje, yra savaime suderinami su Sąjungos teise. Šiuo klausimu jos daugiausia remiasi Teisingumo Teismo sprendimu *Aquino* [11].

23. Kita vertus, *Kubera*, Vokietijos vyriausybė ir Komisija siūlo teigiamai atsakyti į pateiktą pirmąjį klausimą. Jų nuomone, tokie atrankos mechanizmai, kaip nagrinėjamasis šioje byloje, nesuderinami su Sąjungos teise, išskyrus atvejus, kai kuriuo nors proceso momentu (pirminiu arba paskesniu etapu) nacionalinis teismas nagrinėja klausimą, ar, šaliai paprašius kreiptis į Teisingumo Teismą pagal SESV 267 straipsnį, tam teismui atsiranda pareiga pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą. Taigi, kai yra tinkamai iškeltas Sąjungos teisės klausimas, tas teismas, šių šalių teigimu, turi pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą, neatsižvelgdamas į tai, ar įvykdyti nacionalinėje teisėje nustatyti atrankos kriterijai. Šios šalys, be kita ko, remiasi Teisingumo Teismo sprendimais *CILFIT* ir *Consorzio* [12].

24. Šioje išvadoje paaiškinsiu priežastis, dėl kurių manau, kad teisingas SESV 267 straipsnio trečios pastraipos aiškinimas slypi kažkur *per vidurį* tarp dviejų pirma aprašytų pozicijų. Pateikęs kelias įžangines pastabas (1) pirmiausia paaiškinsiu, kodėl negaliu visiškai pritarti Latvijos, Nyderlandų, Slovėnijos ir Suomijos vyriausybių išreikštoms pozicijoms, – mano nuomone, jos siūlo gana platų šios nuostatos aiškinimą (2). Tada nurodysiu, kodėl *Kubera*, Vokietijos vyriausybės ir Komisijos siūlomas nuostatos aiškinimas iš esmės yra teisingas, tačiau šiek tiek per siauras (3). Remdamasis tuo, kas išdėstyta, galiausiai pasiūlysiu Teisingumo Teismui atsakymą į pirmąjį prejudicinį klausimą (4).

1. Įžanginė pastaba. Sąjungos teisė yra neutrali atrankos mechanizmų atžvilgiu

25. Kaip minėta šios išvados įžangoje, teisininkai ir politikai aktyviai diskutuoja tarpusavyje dėl galimybės turėti mechanizmus, leidžiančius aukščiausiesiems teismams atrinkti jiems paduodamus skundus. Vis dėlto ši aplinkybė šiuo pirmuoju etapu nėra iš karto reikšminga šiai bylai, nes Sąjungos teisė šiuo klausimu gali būti tik „neutrali“.

26. Pagal suformuotą jurisprudenciją valstybių narių teisingumo sistemos organizavimas, įskaitant nacionalinių teismų steigimą, sudėtį, įgaliojimus ir veikimą, priklauso valstybių narių kompetencijai. Vis dėlto įgyvendindamos šią kompetenciją valstybės narės privalo laikytis iš Sąjungos teisės kylančių įpareigojimų [13].

[11] 2017 m. kovo 15 d. Sprendimas (C-3/16, EU:C:2017:209) (toliau – Sprendimas *Aquino*).

[12] 1982 m. spalio 6 d. Sprendimas *Cilfit ir kt.* (283/81, EU:C:1982:335) (toliau – Sprendimas *CILFIT*) ir 2021 m. spalio 6 d. Sprendimas *Consorzio Italian Management ir Catania Multiservizi* (C-561/19, EU:C:2021:799, toliau – Sprendimas *Consorzio*).

[13] Šiuo klausimu žr. 2022 m. vasario 22 d. Sprendimą *RS (Konstitucinio teismo sprendimų poveikis)* (C-430/21, EU:C:2022:99, 38 punktas) ir 2023 m. birželio 5 d. Sprendimą *Komisija / Lenkija (Teisėjų nepriklausomumas ir privatus gyvenimas)* (C-204/21, EU:C:2023:442, 63 punktas).

27. Be to, kaip matyti iš ESS 4 straipsnio 2 dalies, Sąjunga gerbia valstybių narių nacionalinį savitumą, neatsiejamą nuo pagrindinių politinių ir konstitucinių jų struktūrų, o tai reiškia, kad šios valstybės turi plačią diskreciją organizuoti savo teismų sistemą [14].

28. Be to, pagal procesinės autonomijos principą, nesant nacionalinių procesų suderinimo, kiekviena valstybė narė savo vidaus teisinėje sistemoje turi paskirti kompetentingus teismus ir nustatyti išsamias ieškinių, skirtų iš Sąjungos teisės kylančių asmenų teisių apsaugai užtikrinti, pareiškimo procesines taisykles [15]. Taip yra, jeigu šios nacionalinės taisyklės nėra mažiau palankios nei panašias vidaus situacijas reglamentuojančios procesinės taisyklės (lygiavertiškumo principas) ir dėl jų Sąjungos teisėje nustatytų teisių įgyvendinimas negali tapti pernelyg sudėtingas arba praktiškai neįmanomas (veiksmingumo principas) [16].

29. Galiausiai, bet tai ne mažiau svarbu, reikia pridurti, jog Teisingumo Teismas yra patikslinęs, kad Sąjungos sutartimis nesiekiama sukurti naujų teisių gynimo priemonių nacionaliniuose teismuose, kad būtų užtikrintas Sąjungos teisės laikymasis, išskyrus tas, kurios jau nustatytos nacionalinėje teisėje. Kitaip yra tik tuo atveju, kai iš atitinkamos nacionalinės teisės sistemos struktūros matyti, kad nėra jokių teisių gynimo priemonių, leidžiančių, kad ir netiesiogiai, užtikrinti iš Sąjungos teisės kylančių asmenų teisių laikymąsi [17]. Taigi paprastai nacionaliniai teismai procesines taisykles, taikomas ieškiniams, dėl kurių į juos kreiptasi, turi aiškinti taip, kad šiomis taisyklėmis būtų kiek įmanoma sudaromos galimybės užtikrinti Sąjungos teisės laikymąsi [18].

30. Remdamasis tuo, kas išdėstyta, sutinku su vyriausybėmis, kurios pabrėžia valstybių narių šioje srityje turimą plačią diskreciją. Kiekviena valstybė narė sprendžia, ar reikėtų nustatyti kokį nors atrankos mechanizmą, ir prireikus pasirenka atitinkamą modelį, jo taikymo sąlygas ir konkrečias procedūrines taisykles.

31. Vis dėlto, kaip aiškiai matyti iš minėtos jurisprudencijos, įgyvendindamos savo kompetenciją šioje srityje valstybės narės vis vien privalo laikytis Sąjungos teisės. Kitoje šios išvados dalyje paaiškinsiu, kodėl manęs neįtikina argumentai, susiję su tokių atrankos mechanizmų, kaip nagrinėjamieji šioje byloje, savaiminiu suderinamumu su Sąjungos teise.

2. Atrankos mechanizmai. Diskrecija „per galines duris“?

32. Kaip paaiškinta pirma, apibendrinant pažymėtina, jog kai kurios vyriausybės teigia, kad tikrinimo mechanizmai yra suderinami su Sąjungos teise, jeigu laikomasi lygiavertiškumo ir veiksmingumo reikalavimų. Atsižvelgdamos į tai, jos ypač pabrėžia lygiavertiškumo reikalavimą: kol nacionalinės teisės ir Sąjungos teisės klausimai vertinami lygiaverčiai, atrankos mechanizmas turėtų būti laikomas iš esmės suderinamu su SESV 267 straipsnio trečia pastraipa.

33. Tokio motyvavimo atspirties taškas yra iš esmės teisingas: kaip ir kitose nacionalinio teismo proceso srityse, procesinės autonomijos principas iš esmės yra pagrindinis atspirties taškas. Nė vienas bylos dokumentas taip pat neleidžia suabejoti Slovėnijos vyriausybės aktyviai pabrėžta

[14] Šiuo klausimu žr. 2023 m. birželio 5 d. Sprendimą *Komisija / Lenkija (Teisėjų nepriklausomumas ir privatus gyvenimas)* (C-204/21, EU:C:2023:442, 73 punktas).

[15] Žr., pavyzdžiui, 2020 m. gegužės 14 d. Sprendimą *Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság Dél-alföldi Regionális Igazgatóság* (C-924/19 PPU ir C-925/19 PPU, EU:C:2020:367, 142 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

[16] Žr., be kita ko, 2021 m. balandžio 15 d. Sprendimą *État belge (Aplinkybės, susiklosčiusios po sprendimo dėl perdavimo priėmimo)* (C-194/19, EU:C:2021:270, 42 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

[17] Žr., be kita ko, 2007 m. kovo 13 d. Sprendimą *Unibet* (C-432/05, EU:C:2007:163, 40 ir 41 punktai ir juose nurodyta jurisprudencija).

[18] Šiuo klausimu žr. ten pat, 44 punktą.

aplinkybe, kad jos vidaus teisės sistemoje laikomasi *lygiavertiškumo* principo [19]. Suprantu, kad *Vrhovno sodišče* (Aukščiausiasis Teismas, Slovėnija), taikydamas nacionalinėje teisėje nustatytus leidimo pateikti kasacinį skundą kriterijus, turi vienodai vertinti ir nacionalinės teisės, ir Sąjungos teisės klausimus.

34. Vis dėlto gana aišku, kad tai, kas išdėstyta, yra būtina, bet nepakankama šiai analizei atlikti. Manau, minėtos vyriausybės klysta, nekreipdamos beveik jokio dėmesio į *veiksmingumo* reikalavimą, kuris šiomis aplinkybėmis kaip tik turi esminę reikšmę dviem aspektais: i) kaip nuostatos *effet utile*; ir ii) kaip tinkama ginče dalyvaujančių asmenų teisių apsauga. Dėl kelių aplinkybių esu linkęs manyti, kad toks aiškinimas: a) prieštarauja šioje nuostatoje įtvirtintai pareigai; b) ir c) neatitinka Sprendimu *CILFIT* suformuotos jurisprudencijos; ir d) apskritai neatitinka prejudicinio sprendimo priėmimo procedūros pobūdžio ir tikslo. Šiuos aspektus nagrinėsiu paeiliui.

a) SESV 267 straipsnio trečios pastraipos formuluotė

35. SESV 267 straipsnio antroje pastraipoje numatyta, kad Sąjungos teisės nuostatų aiškinimo klausimui iškilus valstybės narės teisme, tas teismas, „manydamas, kad sprendimui priimti reikia nutarimo šiuo klausimu, *gali* prašyti Teismą priimti dėl jo prejudicinį sprendimą“ [20]. Tos pačios nuostatos trečioje pastraipoje savo ruožtu nurodyta, kad „tokiam klausimui iškilus nagrinėjant bylą [galutinės instancijos teisme], tas teismas dėl jo *kreipiasi* į Teismą“ [21].

36. Atsižvelgdamas į tos nuostatos formuluotę, Teisingumo Teismas nuosekliai konstatuoja, kad pagal SESV 267 straipsnį nacionaliniams teismams suteikta *plačiausia galimybė* kreiptis į Teisingumo Teismą, jeigu jie mano, kad jų nagrinėjamoje byloje kyla klausimų dėl Sąjungos teisės nuostatų, kurios yra svarbios sprendžiant jiems pateiktą ginčą, aiškinimo. Vis dėlto, kalbant apie galutinės instancijos teismus, pažymėtina, kad ši galimybė „*tampa pareiga* kreiptis į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą, išskyrus Teisingumo Teismo jurisprudencijoje pripažintas išimtis“ [22].

37. Šiomis aplinkybėmis nereikėtų pamiršti, kad nacionalinių teismų teisė pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą kyla iš pačios Sutarties. Būtent pagal SESV 267 straipsnį kiekvienam bet kurios valstybės narės teismui suteikiama teisė, o jeigu jis priima sprendimą kaip galutinė instancija, jam nustatyta pareiga pateikti Teisingumo Teismui prejudicinius klausimus. Ši teisė (ir su ja susijusi pareiga) negali būti ribojama pagal nacionalinę teisę [23].

38. Tai reiškia, kad nacionalinės teisės norma negali *kliudyti* nacionaliniam teismui pasinaudoti SESV 267 straipsnyje numatyta diskrecija arba įvykdyti šioje nuostatoje įtvirtintą pareigą, nes šios savybės būdingos šioje nuostatoje įtvirtintai bendradarbiavimo sistemai. Be to, Teisingumo Teismas taip pat yra konstatavęs, kad nacionalinės teisės norma, kuri *atgraso* nacionalinius

[19] Prie šio klausimo grįšiu šios išvados 117–120 punktuose.

[20] Išskirta mano.

[21] Išskirta mano.

[22] Žr. neseniai priimtą 2023 m. birželio 5 d. Sprendimą *Komisija / Lenkija (Teisėjų nepriklausomumas ir privatus gyvenimas)* (C-204/21, EU:C:2023:442, 155 ir 156 punktai ir juose nurodyta jurisprudencija). Išskirta mano.

[23] Šiuo klausimu žr. generalinio advokato M. Poiares Maduro išvadą byloje *Cartesio* (C-210/06, EU:C:2008:294, 15 ir 21 punktai).

teismus nuo prejudicinių klausimų pateikimo Teisingumo Teismui, gali būti nesuderinama su Sąjungos teise, jeigu ja pažeidžiamos pagal SESV 267 straipsnį nacionaliniams teismams suteiktos prerogatyvos ir taip gali būti pakenkta šiam bendradarbiavimui [24].

39. Man atrodo, kad atrankos mechanizmai, kuriais nacionaliniams teismams daugiau ar mažiau leidžiama atrinkti bylas, tam tikromis aplinkybėmis gali trukdyti nacionaliniams teismams pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą arba bent atgrasyti juos nuo to kiekvieną kartą, kai byla neatitinka nacionalinėje teisėje nustatytų atrankos kriterijų.

40. Pavyzdžiui, pagal tokį mechanizmą, kaip nagrinėjamas šioje byloje, nacionalinis teismas nagrinės šalies iškelto Sąjungos teisės klausimo esmę, taigi ir tai, ar įvykdytos SESV 267 straipsnio trečioje pastraipoje nustatytos sąlygos, *tik jeigu* padarys išvadą, kad pateikti klausimai yra „svarbūs“. Kitais atvejais prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas net nenagrinės, ar gali kilti šioje nuostatoje įtvirtinta pareiga, ir toks sprendimas iš esmės bus paties nacionalinio teismo *pasirinkimo* rezultatas. Iš tikrųjų bendrieji kasacinių skundų priėmimo kriterijai, pavyzdžiui, bylos svarba, neišvengiamai reiškia, kad reikia atlikti vertinimus, kurie tam tikru mastu yra diskreciniai.

41. Žinoma, gali būti ir taip, kad, kaip rašė teisės filosofas Ronald Dworkin, „diskrecija, kaip ir skylė spurgoje, egzistuoja tik kaip ją ribojančių kontūrų apsupta erdvė [ir] todėl tai yra santykinė sąvoka“ [25]. Vis dėlto tai, kad nacionaliniai teismai neturi absoliučios diskrecijos, nes ji yra tam tikru mastu ribojama nacionalinės teisės aktuose įtvirtintais kriterijais, nepaneigia to, kad net ir ši *santykinė diskrecija* spręsti, ar iškeltas klausimas yra pakankamai svarbus, pagal Sutartį nėra leidžiama.

42. Kaip paaiškinta, SESV 267 straipsnyje galutinės instancijos teismai aiškiai atskiriami nuo kitų teismų. Pastarieji turi (plačią) diskreciją pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą, o galutinės instancijos teismai tokios diskrecijos neturi. Iš esmės taikant atrankos mechanizmą nacionalinėje teisėje nacionaliniams galutinės instancijos teismams grąžinama diskrecija, kurios pagal Sąjungos sutartį siekta nesuteikti.

43. Vis dėlto šiuo klausimu teigiama, kad SESV 267 straipsnio trečioje pastraipoje numatyta pareiga pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą taikoma tik klausimams, dėl kurių, kaip nurodyta tos pačios nuostatos antroje pastraipoje, „[prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo] sprendimui priimti reikia nutarimo šiuo klausimu“. Jeigu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nemano, kad pateikti klausimai yra svarbūs, tada, kaip toliau argumentuojama, tam teismui nereikia Teisingumo Teismo atsakymo, kad jis galėtų priimti galutinį sprendimą byloje.

44. Nepritariu tokiam požiūriui. Pagal suformuotą Teisingumo Teismo jurisprudenciją žodžių junginys „sprendimui priimti“, kaip jis suprantamas pagal SESV 267 straipsnio antrą pastraipą, „turi būti aiškinamas plačiai, siekiant išvengti daugelio procesinių klausimų pripažinimo nepriimtinais ir Teisingumo Teismo negalėjimo jų išaiškinti. Taigi šį žodžių junginį reikia suprasti kaip apimantį visą procedūrą, kurios pabaigoje priimamas prašymą priimti prejudicinį

[24] Pavyzdžiui, žr. 2021 m. kovo 2 d. Sprendimą *A.B. ir kt. (Aukščiausiojo Teismo teisėjų skyrimas – Skundai)* (C-824/18, EU:C:2021:153, 93 ir 94 punktai ir juose nurodyta jurisprudencija).

[25] Dworkin, R., „Taking Rights Seriously“, Harvard University Press, Kembridžas, 1978, p. 31.

sprendimą pateikusio teismo sprendimas, kad Teisingumo Teismas galėtų aiškinti visas Sąjungos teisės procesines nuostatas, kurias turi taikyti nacionalinis teismas priimdamas savo sprendimą“ [26].

45. Vadinasi, tai, kad šalies iškeltas klausimas gali būti susijęs su procesiniu klausimu, įskaitant klausimą, kuris turi būti nagrinėjamas *in limine litis* dar prieš prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui priimant sprendimą dėl bylos esmės [27] (nagrinėjamu atveju – siekiant nuspręsti, ar leisti pateikti kasacinį skundą) ir kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo sprendimas šiuo klausimu nėra „teismo sprendimas“ ar sprendimas dėl bylos esmės [28], visiškai nekeičia klausimo „reikalingumo“.

46. Taip pat negalima teigti, kad Teisingumo Teismo sprendimas dėl šalies iškelto klausimo dėl išaiškinimo nėra būtinas, nes nacionalinis galutinės instancijos teismas nusprendė, kad šis klausimas pagal nacionalinės teisės kriterijus nėra pakankamai svarbus kasaciniam skundui pagrįsti. Kaip paaiškinsiu toliau, sąvoka „reikalingumas“ turi būti suprantama kaip klausimo galimybė daryti įtaką bylos baigčiai (paprastai tariant, kas laimi, kas pralaimi ir kodėl). Priešingu atveju, kaip nurodyta šios išvados 41 punkte, nacionaliniam teismui būtų suteikta teisė nuspręsti, kuriuos klausimus reikėtų pateikti Teisingumo Teismui pagal SESV 267 straipsnį ir kurių nereikėtų pateikti, net jei šie klausimai galėtų turėti lemiamą reikšmę nagrinėjamos bylos baigčiai.

47. Iš tikrųjų „reikalingumo“ kriterijaus išaiškinimą Teisingumo Teismas pateikė Sprendime *CILFIT*, kurį dabar nagrinėsiu.

b) Sprendimu „CILFIT“ suformuota jurisprudencija

48. Savo jurisprudencijoje Teisingumo Teismas yra pripažinęs, kad yra trys SESV 267 straipsnyje numatytos pareigos pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą išimtys. Iš pradžių šios išimtys buvo „kodifikuotos“ gerai žinomame Sprendime *CILFIT*: i) pateiktas klausimas nėra svarbus („reikalingumas“); ii) Teisingumo Teismas jau yra išaiškinęs nagrinėjamą Sąjungos teisės nuostatą (*acte éclairé*); arba iii) jos aiškinimas yra toks akivaizdus, kad nekyla jokių pagrįstų abejonių (*acte clair*) [29].

49. Šių išimčių taikymo sritis buvo paaiškinta ir patikslinta vėlesnėje Teisingumo Teismo jurisprudencijoje.

50. Dėl *reikalingumo* išimties Teisingumo Teismas nuosekliai konstatuoja, kad prašymas priimti prejudicinį sprendimą pateikiamas ne dėl to, kad būtų suformuluotos patariamosios nuomonės bendro pobūdžio arba hipotetiniais klausimais, o dėl būtinybės veiksmingai išspręsti ginčą. Todėl sprendime, kurį turi priimti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, turi būti galima atsižvelgti į prejudiciniame sprendime pateiktą atsakymą [30]. Taigi nacionalinis galutinės instancijos teismas neprivalo pateikti prašymo priimti prejudicinį sprendimą, kai mano, kad klausimas nereikšmingas, „t. y. tokiu atveju, kai atsakymas į šį klausimą, kad ir koks jis būtų,

[26] Žr., pavyzdžiui, 2015 m. birželio 11 d. Sprendimą *Fahnenbrock ir kt.* (C-226/13, C-245/13 ir C-247/13, EU:C:2015:383, 30 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

[27] Žr., pavyzdžiui, 2021 m. lapkričio 16 d. Sprendimą *Prokuratura Rejonowa w Mińsku Mazowieckim ir kt.* (C-748/19–C-754/19, EU:C:2021:931, 49 punktas).

[28] Žr., be kita ko, 2019 m. liepos 3 d. Sprendimą *Eurobolt* (C-644/17, EU:C:2019:555, 32 punktas) ir 2019 m. rugsėjo 4 d. Sprendimą *Salvoni* (C-347/18, EU:C:2019:661, 46 punktas).

[29] Sprendimo *CILFIT* 21 punktas.

[30] Žr. neseniai priimtą 2023 m. lapkričio 23 d. Sprendimą *Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides (Šeimos vienovė)* (C-614/22, EU:C:2023:903, 15 ir 16 punktai ir juose nurodyta jurisprudencija).

negali padaryti jokios įtakos ginčo sprendimui“ [31]. Taip gali būti, pavyzdžiui, tuo atveju, kai ginčas gali būti išspręstas remiantis vien nacionaline teise arba kai Sąjungos teisės nuostatos, kuriomis remiamasi, susijusios su šalutiniu ginčo aspektu, kuris neturi lemiamos reikšmės ginčo baigčiai [32].

51. Dėl *acte éclairé* išimties Teisingumo Teismas yra nusprendęs, kad tokia situacija susiklosto tiek tada, kai pateiktas klausimas iš esmės tapatus klausimui, dėl kurio panašioje byloje jau buvo priimtas prejudicinis sprendimas, tiek tada, kai ankstesniuose Teisingumo Teismo sprendimuose nagrinėjamas teisės klausimas jau išspręstas, neatsižvelgiant į proceso, per kurį buvo priimti šie sprendimai, pobūdį, nors nagrinėjami klausimai nėra visiškai tapatūs [33].

52. Galiausiai dėl *acte clair* išimties Teisingumo Teismas paaiškino, kad prieš padarydamas išvadą, jog teisingas Sąjungos teisės nuostatos aiškinimas yra toks akivaizdus, kad nekyla jokių pagrįstų abejonių, nacionalinis galutinės instancijos teismas turėtų įsitikinti, kad „[tokia situacija] būtų lygiai tokia pat akivaizdi ir kitų valstybių narių teismams, ir Teisingumo Teismui“ [34]. Aiškindami Sąjungos teisės nuostatas, nacionaliniai teismai turėtų atsižvelgti į „[Sąjungos] teisei būdingas savybes, į tam tikrus sunkumus, su kuriais susiduriama ją aiškinant, bei į [jurisprudencijos] Europos Sąjungoje skirtumų atsiradimo pavojų“ [35].

53. Visų pirma Teisingumo Teismas ragino nacionalinius teismus nepamiršti, be kita ko, kad Sąjungos teisės aktai: i) rengiami keliomis kalbomis ir kad visos skirtingos versijos yra vienodai autentiškos, todėl turėtų būti aiškinamos darniai, nes viena konkreti versija negali būti vienintelis aiškinimo pagrindas; ir ii) juose vartojama jai būdinga terminologija ir teisinės sąvokos, kurios nebūtinai reiškia tą patį kaip ir atitinkamos sąvokos, kurių gali būti valstybių narių teisėje. Be to, Teisingumo Teismas pabrėžė, kad dėl Sąjungos hermeneutikos būtina, kad aptariama Sąjungos nuostata būtų aiškinama atsižvelgiant į jos kontekstą ir kad ji būtų nagrinėjama atsižvelgiant į reikšmingą Sąjungos teisės visumą, jos tikslus ir raidos būklę tuo metu, kai ši nuostata turi būti taikoma [36].

54. Be to, Teisingumo Teismas patikslino, jog tai, kad kiti nacionaliniai teismai priėmė vienas kitam prieštaraujančius sprendimus dėl nagrinėjamų Sąjungos nuostatų, savaime nereiškia, kad atsiranda pareiga pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą. Vis dėlto prieštaringa teismų praktika nacionaliniu ir (arba) visos Europos lygmeniu gali rodyti aiškinimo sunkumus, kurių dažnai iškyla skirtingų valstybių narių nacionaliniams teismams, ir dėl to galutinės instancijos teismui gali kilti pareiga pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą [37].

55. Šiomis aplinkybėmis nesuprantu, kaip tokie atrankos mechanizmai, kaip nagrinėjamasis šioje byloje, galėtų būti tvarkingai „priskirti“ prie vienos iš tokių išimčių. Man atrodo, kad visais tokiais atvejais nacionalinis galutinės instancijos teismas pirmiausia turi išnagrinėti šalies iškeltą Sąjungos teisės klausimą, kad galėtų nuspręsti, ar taikoma viena iš išimčių. Iš esmės Sprendime *CILFIT* reikalaujama, kad nacionaliniai teismai savęs paklaustų to, kas nurodyta toliau. Ar reikia pateikti

[31] Žr., pavyzdžiui, 2013 m. liepos 18 d. Sprendimą *Consiglio Nazionale dei Geologi* (C-136/12, EU:C:2013:489, 26 punktas).

[32] Apskritai dėl „reikalingumo“ išimties su papildomomis nuorodomis žr. Broberg, M. ir Fenger, N., „Broberg and Fenger on Preliminary References to the European Court of Justice, 3-iasis leid., Oxford University Press, 2021, p. 208 ir 209.

[33] Žr. sprendimo *CILFIT* 13 ir 14 punktus.

[34] Žr. be kita ko, 2016 m. liepos 28 d. Sprendimą *Association France Nature Environnement* (C-379/15, EU:C:2016:603, 48 punktas).

[35] Žr. Sprendimo *CILFIT* 17 punktą.

[36] Žr. Sprendimo *CILFIT* 18–20 punktus.

[37] Žr., pavyzdžiui, 2015 m. rugsėjo 9 d. Sprendimą *Ferreira da Silva e Brito ir kt.* (C-160/14, EU:C:2015:565, 45 punktas) ir 2015 m. rugsėjo 9 d. Sprendimą *X ir van Dijk* (C-72/14 ir C-197/14, EU:C:2015:564, 55 punktas).

iškeltą klausimą, kad būtų galima priimti galutinį sprendimą dėl ginčo? Ar šis klausimas neturėtų būti teikiamas, jeigu Sąjungos teisės nuostatos, kuria remiamasi, reikšmė ir taikymo sritis yra pakankamai aiškios arba pakankamai išaiškintos Teisingumo Teismo jurisprudencijoje?

56. Vis dėlto taikant tokius mechanizmus, kaip nagrinėjamas šioje byloje, nacionalinis galutinės instancijos teismas gali niekada ir nepasiekti tokių klausimų nagrinėjimo etapo. Pagal motyvus, kuriais jis grindžiamas, esama tarpinio etapo: patikrinti, ar iškelta problema yra „svarbi“ (arba atitinka kitus nacionalinėje teisėje nustatytus atrankos kriterijus). Jei atsakymas neigiamas, teismas neprivalo tikrinti, ar taikoma viena iš Sprendime *CILFIT* nustatytų išimčių, ir byla užbaigiama.

57. Tokiomis aplinkybėmis kai kurios vyriausybės laikos nuomonės, kad pagal Sprendimą *CILFIT* toks rezultatas nedraudžiamas, ir šiuo tikslu remiasi Sprendimu *Aquino*. Šį argumentą nagrinėsiu toliau.

c) Sprendimas „Aquino“

58. Sprendime *Aquino* Teisingumo Teismas konstatavo, kad galutinės instancijos teismas iš esmės gali atsisakyti kreiptis į Teisingumo Teismą, jeigu kasacinis skundas atmetamas dėl *nepriimtinumo* priežasčių, susijusių su procesu tame teisme. Iš tikrųjų tokiu atveju iškeltas Sąjungos teisės klausimas neturėtų reikšmės, nes atsakymas į šį klausimą negalėtų turėti jokios įtakos bylos baigčiai [38].

59. Iš pirmo žvilgsnio gali atrodyti, kad Teisingumo Teismo sprendimas patvirtina vyriausybių, kurios pritaria gana plačiam SESV 267 straipsnio trečios pastraipos aiškinimui, poziciją. Pavyzdžiui, nagrinėjamuose nacionalinės teisės aktuose įtvirtinti atrankos kriterijai suformuluoti kaip kasacinių skundų „priimtinumo“ kriterijai.

60. Vis dėlto, mano nuomone, toks Sprendimo *Aquino* aiškinimas būtų netinkamas.

61. Ginčas, dėl kurio byloje *Aquino* buvo pateiktas prašymas priimti prejudicinį sprendimą, buvo susijęs su situacija, kai apelianto prašymas kreiptis į Teisingumo Teismą pagal SESV 267 straipsnį pirmojoje instancijoje buvo pateiktas procesiniame dokumente, į kurį nacionalinis teismas negalėjo atsižvelgti, nes jis buvo pateiktas praleidus terminą. Be to, apelianto prašymas vėliau buvo pakartotas nagrinėjant apeliacinį skundą, bet jis nebuvo nagrinėjamas iš esmės (net ir dėl priimtinumo), nes pagal taikytinas proceso taisykles buvo nuspręsta, kad taikytina teisinė prezumpcija, jog apeliantas atsisakė bylinėtis [39].

62. Taigi Sprendime *Aquino* Teisingumo Teismo nagrinėti nepriimtinumo pagrindai buvo procedūriniai ir iš esmės neleido nacionaliniam teismui nagrinėti šalių dėl bylos esmės pateiktų argumentų. Teisingumo Teismo sprendime vadovautasi suformuota jurisprudencija, iš kurios buvo aišku, kad nacionalinės taisyklės, kuriomis nustatomos procedūrinės ieškinių priimtinumo

[38] Žr. visų pirma Sprendimo *Aquino* 56 punktą.

[39] Visų pirma žr. Sprendimo *Aquino* 20, 23, 24, 27 ir 54 punktus.

sąlygos, kaip antai susijusios su terminais, teisiniu atstovavimu, preliminariais procesiniais veiksmais, teismo mokesčiais ir t. t., paprastai yra suderinamos su Sąjungos teise, jeigu jos atitinka minėtus lygiavertiškumo ir veiksmingumo reikalavimus [40].

63. Taigi byloje *Aquino* nagrinėta situacija, kitaip nei šioje byloje, kuri, kaip jau buvo paaiškinta, susijusi su nacionalinio teismo diskreciniu sprendimu dėl to, ar byla turėtų būti nagrinėjama, atsižvelgiant į šalies prašyme leisti pateikti kasacinį skundą iškelto teisinio klausimo „svarbą“. Todėl, manau, yra kokybinis skirtumas tarp procedūrinių priimtinumo kriterijų, dėl kurių nesilaikymo atitinkamas nacionalinis teismas negalėtų nagrinėti viso apelianto iškelto Sąjungos teisės klausimo, ir materialinių priimtinumo kriterijų (pavyzdžiui, bylos svarba), kurie, priešingai, reiškia, kad šis klausimas turi būti tam tikru mastu išnagrinėtas, siekiant nustatyti, ar atitinkamas teismas nori dėl jų priimti sprendimą.

64. Pirmuoju atveju tai, kad nacionalinis teismas nenagrinės iškelto Sąjungos teisės klausimo, paprastai lemia apelianto rūpestingumo stoka, nes jis nesilaikė atitinkamų procesinių taisyklių. Vis dėlto antruoju atveju apeliantas, taip sakant, padarė viską, ką galėjo, kad nacionalinis teismas išnagrinėtų jam pateiktą klausimą, kad tuo atveju, kai tenkinamos SESV 267 straipsnio trečios pastraipos sąlygos, šį klausimą būtų galima pateikti Teisingumo Teismui. Taigi būtent nacionalinis teismas, remdamasis nacionalinėje teisėje nustatytais kriterijais (atrankos mechanizmas), o ne Sąjungos teise grindžiamais kriterijais (Sprendimu *CILFIT* suformuota jurisprudencija), prisiima atsakomybę nuspręsti, ar reikia pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą.

65. Be to, norėčiau pridurti, jog man sunku pritarti argumentui, kad, kai reikia įvertinti, ar byla atitinka leidimo pateikti kasacinį skundą kriterijus, nacionalinis teismas gali išvengti bet kokio apelianto iškelto Sąjungos teisės klausimo nagrinėjimo *iš esmės*.

66. Suprantu, kad tokiu preliminariu proceso etapu nacionalinis teismas turi tik nustatyti byloje kylantį *teisinį klausimą*, o ne rasti *atsakymą* į jį. Vis dėlto man atrodo, kad dažnai būtų sunku nustatyti klausimo svarbą bent preliminariai neišnagrinėjus žemesnės instancijos teismo pateikto atsakymo į šį klausimą.

67. Pavyzdžiui, ar pagal nagrinėjamą atrankos mechanizmą *Vrhovno sodišče* (Aukščiausiasis Teismas) galėtų nuspręsti, ar apelianto iškeltas Sąjungos teisės klausimas yra: i) „svarbus siekiant užtikrinti teisinį saugumą, vienodą teisės taikymą arba vystyti teisę pasitelkus jurisprudenciją“; ii) toks, kai „žemesnės instancijos teismo sprendimu nukrypstama nuo Aukščiausiojo Teismo praktikos“; iii) „teisės klausimas, dėl kurio nėra Aukščiausiojo Teismo praktikos“; arba iv) „teisės klausimas, dėl kurio Aukščiausiojo Teismo praktika nėra vienoda“, nebent būtų nagrinėjama tam tikros apimties šio klausimo esmė? Turiu pasakyti, kad man kyla abejonių.

68. Iš to, kas išdėstyta, matyti, kad iš Sprendimo *Aquino* kylantis principas negali būti taikomas šios bylos aplinkybėmis. Priešingai nei šioje byloje nagrinėjamu atveju, Sprendime *Aquino* nebuvo keliamas SESV 267 straipsnio trečios pastraipos veiksmingumo klausimas.

[40] Žr., be kita ko, 2010 m. kovo 18 d. Sprendimą *Alassini ir kt.* (C-317/08–C-320/08, EU:C:2010:146, 61–66 punktai); 2016 m. birželio 30 d. Sprendimą *Toma ir Biroul Executorului Judecătoresc Horațiu-Vasile Cruduleci* (C-205/15, EU:C:2016:499, 44 punktas) ir 2020 m. rugsėjo 9 d. Sprendimą *Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides (Paskesnio prašymo atmetimas – Skundo pateikimo terminas)* (C-651/19, EU:C:2020:681, 53 punktas).

69. Šis skirtumas taip pat atrodo aiškus iš Sprendimo *Aquino* teksto. Teisingumo Teismas pažymėjo, kad „pateikti prejudicinį klausimą Teisingumo Teismui nebuvo svarbu, nes atsakymas į šį klausimą *negalėjo turėti jokios įtakos* ginčo sprendimui“ [41]. Akivaizdu, kad taip nebūtų tuo atveju, kai ginčas būtų sprendžiamas remiantis konkrečiu Sąjungos teisės išaiškinimu ir kai apskundimas iš tikrųjų būtų įmanomas, bet tiesiog būtų manoma, kad nekyla tokių klausimų, kurie yra pakankamai svarbūs, kad juos reikėtų peržiūrėti. Tokiu atveju Teisingumo Teismo atsakymas į apelianto iškeltą klausimą, kitaip *nei* byloje *Aquino*, galėtų būti lemiamas sprendžiant ginčą.

70. Be to, Sprendime *Aquino* Teisingumo Teismas taip pat aiškiai ir vienareikšmiškai apribojo savo sprendimo taikymo sritį, pažymėjęs, kad „nacionalinėmis procesinėmis teisės normomis [pavyzdžiui, apeliacinių skundų nepriimtinumo] negali būti pakenkta kompetencijai, kurią nacionalinis teismas turi pagal SESV 267 straipsnį, taip pat dėl jų tas teismas negali išvengti jam pagal tą straipsnį tenkančių *pareigų*“ [42].

71. Nereikėtų pamiršti, kad minėtas Sprendimas *Aquino buvo* priimtas be generalinio advokato išvados, o tai reiškia, kad Teisingumo Teismas pagal Statuto 20 straipsnio penktą pastraipą nusprendė, jog „byla neiškelia naujo teisės klausimo“. Manau, jeigu Sprendimas *Aquino* būtų aiškinimas taip, kaip siūlo kai kurios vyriausybės, toje byloje būtų reikėję generalinio advokato išvados, nes būtų buvęs numanomas poreikis reikšmingai išplėsti vienos iš Sprendime *CILFIT* nustatytų išimčių taikymo sritį.

72. Manau, kad mano pateikiamą jurisprudencijos aiškinimą patvirtina kiti du aspektai. Savo išvadoje byloje *Wiener SI* generalinis advokatas F. Jacobs pasiūlė Teisingumo Teismui apriboti Sprendimo *CILFIT* taikymo sritį [43], įpareigojant nacionalinius galutinės instancijos teismus pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą tik tais atvejais, kai keliami „bendri aiškinimo klausimai“ arba „bendros svarbos“ klausimai [44]. Vis dėlto Teisingumo Teismas nepatvirtino tokio kriterijaus, kuris šiek tiek primena kriterijų, susijusį su bylos svarba pagal nagrinėjamą atrankos mechanizmą.

73. Naujesniame Sprendime *Consorzio* Teisingumo Teismas nurodė ir patvirtino Sprendimą *Aquino* dėl nacionalinės proceso normos, pagal kurią ginčo dalyką apibrėžia ieškinio pareiškimo metu nurodyti pagrindai [45]. Šiuo atveju ta nacionalinė proceso norma taip pat buvo susijusi su procedūriniu ieškinio priimtinumo pagrindu ir pagal ją nacionaliniam teismui nebuvo suteikiama tam tikra diskrecija atsirenkant bylas.

74. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, manęs neįtikina Sprendimu *Aquino* grindžiami vyriausybių argumentai. Išnagrinėjęs šį klausimą, dabar paaiškinsiu, kodėl laikausi nuomonės, kad jų pateikiamas SESV 267 straipsnio trečios pastraipos aiškinimas taip pat būtų sunkiai suderinamas su Teisingumo Teismo suformuota jurisprudencija, susijusia su prejudicinio sprendimo priėmimo procedūros pobūdžiu ir tikslu.

[41] Sprendimo 46 punktas. Išskirta mano.

[42] Sprendimo 47 punktas. Išskirta mano.

[43] Žr., be kita ko, tos išvados (C-338/95, EU:C:1997:352) 58, 59 ir 64 punktus.

[44] Dėl šių sąvokų žr. ten pat, atitinkamai 38, 55, 64 punktus ir 20, 58 ir 62 punktus.

[45] Žr. Sprendimo *Consorzio* 60–65 punktus.

d) Dėl prejudicinio sprendimo priėmimo procedūros pobūdžio ir tikslo

75. Kaip yra ne kartą nusprendęs Teisingumo Teismas, tokios Sąjungos teismų sistemos, kokią ją sukūrė Sutarčių rengėjai, kertinis akmuo yra SESV 267 straipsnyje numatyta prejudicinio sprendimo priėmimo procedūra. Šia procedūra, sukuriant dialogo tarp teismų, t. y. Teisingumo Teismo ir valstybių narių teismų mechanizmą, siekiama užtikrinti vienodą Sąjungos teisės aiškinimą ir taip užtikrinti jos nuoseklumą, visišką veiksmingumą, autonomiją ir galiausiai savitą Sutartimis sukurtos teisės pobūdį [46]. Kaip nurodė Teisingumo Teismas, šios procedūros tikslas yra užtikrinti, kad *bet kokiomis aplinkybėmis* Sąjungos teisė visose valstybėse narėse veiktų vienodai, ir taip išvengti skirtingo jos aiškinimo, kurį turi taikyti nacionaliniai teismai [47].

76. Taigi sukurta sistema nustatytas tiesioginis Teisingumo Teismo ir nacionalinių teismų bendradarbiavimas, kurį įgyvendinant pastarieji aktyviai dalyvauja tinkamai taikant ir vienodai aiškinant Sąjungos teisę *ir kartu* saugant šioje teisinėje sistemoje privatiems asmenims suteiktas teises [48]. Dėl šio antrojo aspekto norėčiau pabrėžti, kad prejudicinio sprendimo procedūra yra Sutarčių rengėjų nustatytos teisių gynimo priemonių sistemos dalis ir įeina į šią sistemą siekiant užtikrinti, kad, kaip numatyta ESS 19 straipsnio 1 dalyje ir Chartijos 47 straipsnyje, kiekvienas asmuo, kurio Sąjungos teise grindžiamoms teisėms kurios nors Sąjungos institucijos ar nacionalinių institucijų veiksmai (arba neveikimas) turi neigiamos įtakos, galėtų pasinaudoti veiksminga teismine gynyba [49].

77. Atsižvelgdamas į tai, žinoma, suprantu, kad prejudicinio sprendimo priėmimo procedūra yra tam tikra teismų dialogo forma ir negali būti laikoma „nacionalinio teismo nagrinėjamos bylos šalims suteikiama kreipimosi į teismą priemon[e]“ [50]. Nacionalinio proceso šalys neturi subjektinės teisės prašyti nacionalinio teismo pateikti Teisingumo Teismui prašymą priimti prejudicinį sprendimą. Todėl vien šalies tvirtinimo, kad byloje kyla klausimas dėl Sąjungos teisės išaiškinimo, nepakanka tam, kad atitinkamas teismas privalėtų manyti, jog „iškilo“ toks klausimas, kaip tai suprantama pagal SESV 267 straipsnį [51].

78. Nepaisant to, laikausi nuomonės, jog iš SESV 267 straipsnio trečios pastraipos, siejamos su ESS 19 straipsnio 1 dalimi ir Chartijos 47 straipsniu, darytina išvada, kad kiekvienu atveju pirmiausia turėtų būti *galima nustatyti* „valstybės narės teism[ą], kurio sprendimas pagal nacionalinę teisę negali būti toliau apskundžiamas teismine tvarka“. Taip yra todėl, kad kiekvienas teisės subjektas, kai tenkinamos atitinkamos sąlygos, turėtų turėti galimybę, kad Sąjungos teisės aiškinimo klausimus, kuriuos jie tinkamai iškėlė nacionalinėje byloje ir nuo kurių išsprendimo gali priklausyti jų bylos baigtis, išnagrinėtų autoritetingas Sąjungos teisės aiškintojas: Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. Dėl šios priežasties nacionalinėje teismų sistemoje visada turi būti teismas, kuris veikia kaip galutinės instancijos teismas, todėl konkrečioje byloje privalo patikrinti, ar įvykdytos SESV 267 straipsnio trečioje pastraipoje numatytos sąlygos.

[46] Šiuo klausimu žr. 2014 m. gruodžio 18 d. Nuomonę 2/13 *(Europos Sąjungos prisijungimas prie EŽTK)* (EU:C:2014:2454, 176 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

[47] Pavyzdžiui, žr. 2022 m. vasario 22 d. Sprendimą *RS (Konstitucinio teismo sprendimų poveikis)* (C-430/21, EU:C:2022:99, 64 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

[48] Žr. Sprendimo *Consorzio* 29 punktą ir jame nurodytą jurisprudenciją.

[49] Šiuo klausimu žr. 1992 m. gruodžio 3 d. Sprendimą *Oleificio Borelli / Komisija* (C-97/91, EU:C:1992:491, 13 ir 14 punktai) ir 2013 m. spalio 3 d. Sprendimą *Inuit Tapiriit Kanatami ir kt. / Parlamentas ir Taryba* (C-583/11 P, EU:C:2013:625, 93 punktas).

[50] Žr. 2006 m. sausio 10 d. Sprendimą *IATA ir ELFAA* (C-344/04, EU:C:2006:10, 28 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

[51] Žr. neseniai pateiktą generalinio advokato M. Szpunar išvadą byloje *Airbnb Ireland ir Airbnb Payments UK* (C-83/21, EU:C:2022:545, 86 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

79. Šiuo klausimu svarbu pabrėžti, kad, atsižvelgiant į SESV 267 straipsnio trečią pastraipą, tokios aplinkybės, kaip ginčo piniginė vertė, galimo teisės pažeidimo mažareikšmiškumas arba byloje iškeltų teisinių klausimų svarba neturi reikšmės. Svarbu tik tai, ar iškeltam Sąjungos teisės klausimui taikomos Sprendime *CILFIT* nustatytos išimtys.

80. Šiomis aplinkybėmis norėčiau dar kartą pabrėžti, kad pateikdami prašymą priimti prejudicinį sprendimą nacionaliniai teismai veikia ne tik kaip nacionaliniai teismai, bet ir kaip „Sąjungos teisės teismai“, remdamiesi iš SESV 267 straipsnio (ir atitinkamais atvejais jame nustatyto įpareigojimo) kylančiais įgaliojimais. Kaip paaiškinta, šių teismų pradėtu procesu siekiama dvejopo tikslo: i) *makro tikslo*, kuris akivaizdžiai yra viešojo pobūdžio, siekiant užtikrinti Sąjungos teisės vienovę, nuoseklumą ir autonomiją; ir nuo jo neatsiejamo ii) *mikro tikslo*, kuris daugiausia yra privačiojo pobūdžio, užtikrinti veiksmingą asmenų teisminę gynybą Sąjungos teisei priklausančiose srityse [52].

81. Šiomis aplinkybėmis man atrodo pakankamai aišku, kad atrankos mechanizmai, kuriais nacionaliniams galutinės instancijos teismams paliekama veiksmų laisvė dėl bylų ir (arba) teisės klausimų, kurie bus nagrinėjami apeliacinėje instancijoje, gali trukdyti siekti abiejų tikslų „bet kokiomis aplinkybėmis“ [53]. Žemesnės instancijos teismų sprendimus patvirtina aukštesnės instancijos teismai, nepatikrinę, ar jų pateiktas atitinkamų Sąjungos teisės nuostatų aiškinimas yra teisingas, nepaisant to, kad apeliantas galėjo tinkamai teigti ir įrodyti, kad yra galimi ir kiti šių nuostatų aiškinimo būdai.

82. Iš to matyti, kad klaidingas Sąjungos teisės aiškinimas gali įsitvirtinti nacionalinių teismų praktikoje ir dėl to Sąjungoje atsiranda teismų praktikos skirtumų. Be to, iš ginčo šalies atimama galimybė, kad jos argumentai, susiję su atitinkamų Sąjungos teisės nuostatų, kuriomis Teisingumo Teismas grindžia savo argumentus, bus išklausyti Teisingumo Teismo.

83. Mano išvadų šiuo klausimu nepaneigia kai kurių šalių per teismo posėdį pateiktas argumentas, kad šių problemų būtų galima išvengti nusprendus, kad jeigu leidimas apskųsti nesuteikiamas, žemesnės instancijos teismas turėtų būti laikomas galutinės instancijos teismu, kaip tai suprantama pagal SESV 267 straipsnį. Šios šalys remiasi Teisingumo Teismo jurisprudencija, pagal kurią žemesnės instancijos teismas gali būti laikomas veikiančiu kaip žemesnės instancijos teismas, kai konkrečioje byloje jo sprendimas yra galutinis, nes dėl jo sprendimo nėra teisminės teisių gynimo priemonės [54].

84. Vis dėlto ši jurisprudencija netaikytina tokioms situacijoms, kaip nagrinėjama šioje byloje. Kaip Teisingumo Teismas konstatavo Sprendime *Lyckeskog*, negalima manyti, kad žemesnės instancijos teismas veikia kaip „galutinės instancijos teismas“, kai tokį sprendimą galima apskųsti, tačiau toks skundas turi būti nagrinėjamas iš esmės, tik jeigu aukštesnės instancijos teismas prieš tai pripažino jį priimtinu [55]. Tai pagrįstas požiūris: juk kaip žemesnės instancijos teismas, nagrinėdamas bylą iš esmės, galėtų žinoti, ar aukštesnės instancijos teismas ateityje leis apskųsti joje priimtą sprendimą?

[52] Žr. mano išvadą byloje *Profi Credit Polska (Galutiniu sprendimu užbaigto proceso atnaujinimas)* (C-582/21, EU:C:2023:674, 83 punktas), kurioje daroma nuoroda į generalinio advokato M. Bobek išvadą byloje *Consorzio Italian Management ir Catania Multiservizi* (C-561/19, EU:C:2021:291, 55 punktas) (toliau – išvada byloje *Consorzio*).

[53] Žr. šios išvados 75 punktą.

[54] Šiuo klausimu žr. 1964 m. liepos 15 d. Sprendimą *Costa* (6/64, EU:C:1964:66, p. 592), 2005 m. rugsėjo 15 d. Sprendimą *Intermodal Transports* (C-495/03, EU:C:2005:552, 30 punktas) ir minėtą Sprendimą *Aquino* (34 punktas).

[55] 2002 m. birželio 4 d. sprendimas (C-99/00, EU:C:2002:329, 16–19 punktai).

e) Tarpinė išvada

85. Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, pritariu Latvijos, Nyderlandų, Slovėnijos ir Suomijos vyriausybių nuomonei, kad valstybės narės turi plačią diskreciją nustatyti ir formuoti atrankos mechanizmus, leidžiančius jų galutinės instancijos teismams pasirinkti bylas, kurias jie pageidauja nagrinėti ir spręsti kasacine tvarka. Taip pat pritariu šių vyriausybių nuomonei, kad pagal procesinės autonomijos principą tokių mechanizmų suderinamumas su Sąjungos teise iš esmės priklauso nuo lygiavertiškumo ir veiksmingumo principų laikymosi. Galiausiai pagrįsta teigti, kad tokiomis aplinkybėmis esminę reikšmę turi lygiavertiškumo principas: spręsdami, ar leisti pateikti kasacinį skundą, nacionaliniai teismai turėtų vienodai vertinti nacionalinės ir Sąjungos teisės klausimus.

86. Vis dėlto dėl nurodytų priežasčių abejoju, ar veiksmingumo principo visada laikomasi, kai atrankos mechanizmai suteikia nacionaliniams galutinės instancijos teismams tam tikrą diskreciją pasirinkti bylas. Tokie mechanizmai gali leisti šiems teismams išvengti patikros, ar laikomasi SESV 267 straipsnio trečioje pastraipoje numatytų sąlygų. Taigi šių mechanizmų faktinis poveikis yra toks, kad šioje nuostatoje numatyta pareiga pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pakeičiama paprasta diskrecija [56].

87. Atsižvelgiant į tai, ar tai reiškia, kad tokie atrankos mechanizmai, kaip nagrinėjamasis šioje byloje, yra neišvengiamai nesuderinami su Sąjungos teise?

3. Atrankos mechanizmai: nacionalinės teisės aktų aiškinimas ir taikymas pagal sprendimais „CILFIT“ ir „Consorzio“ suformuotą jurisprudenciją

88. Dabar paaiškinsiu, kodėl nemanau, kad apskritai taip yra. Iš tikrųjų laikausi nuomonės, kad daugeliu atvejų reikšmingų nacionalinės teisės normų aiškinimas ir taikymas pagal Teisingumo Teismo jurisprudencijoje nustatytus principus užtikrins šių mechanizmų suderinamumą su Sąjungos teise. Taip elgdamiesi šie teismai iš esmės taikytų nacionalinėje teisėje numatytus atrankos kriterijus ir kartu atsižvelgtų į Sąjungos teisės ypatumus.

89. Manau, tokia išvada darytina ypač iš neseniai priimto Teisingumo Teismo sprendimo *Consorzio*. Atsižvelgiant į šio sprendimo svarbą, man atrodo tikslinga priminti pagrindinius jo aspektus (a), o tada paaiškinti, kodėl jis atrodo ypač svarbus šiai bylai (b).

a) Sprendimas „Consorzio“

90. SESV 267 straipsnyje numatytos pareigos pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą išimčių aiškinimo procesas neseniai pasiekė apogėjų Teisingumo Teismo didžiosios kolegijos sprendime *Consorzio*. Šį sprendimą ypač svarbu paminėti dėl kelių priežasčių.

[56] *Mutatis mutandis* žr. generalinio advokato A. Tizzano išvadą byloje *Lyckeskog* (C-99/00, EU:C:2002:108, 63 punktas) ir generalinio advokato M. Poiares Maduro išvadą byloje *Cartesio* (C-210/06, EU:C:2008:294, 20 punktas).

91. Pirmiausia, išsamiai apsvarstęs ir nepaisęs kelių generalinių advokatų pasiūlymų visiškai ar iš dalies peržiūrėti savo poziciją [57], Teisingumo Teismas nusprendė iš esmės patvirtinti Sprendimu *CILFIT* suformuotą jurisprudenciją.

92. Be to, Teisingumo Teismas, tikriausiai semdamasis įkvėpimo iš Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) jurisprudencijos [58], konstatavo, kad iš sistemos, nustatytos pagal SESV 267 straipsnį, siejamą su Chartijos 47 straipsniu, matyti, kad jeigu nacionalinis galutinės instancijos teismas mano, kad dėl vienos iš Sprendime *CILFIT* nurodytų išimčių jis atleidžiamas nuo pareigos pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą, „jis savo sprendime turi nurodyti motyvus, patvirtinančius, kad arba iškeltas Sąjungos teisės aiškinimo klausimas neturi reikšmės sprendžiant ginčą, arba atitinkamos Sąjungos teisės nuostatos aiškinimas grindžiamas Teisingumo Teismo jurisprudencija, arba, jei nėra tokios jurisprudencijos, Sąjungos teisės aiškinimas <…> yra toks akivaizdus, kad nelieka jokių pagrįstų abejonių“ [59].

93. Galiausiai Teisingumo Teismas pasinaudojo proga išplėtoti tam tikrus *acte clair* išimties aspektus. Nors šie pokyčiai bendrai atitinka pagrindinius principus, kuriais grindžiami ankstesni jo sprendimai, jie tikrai nėra mažiau svarbūs. Norėčiau atkreipti dėmesį į *penkis* aptariamo sprendimo aspektus.

94. Pirma, Teisingumo Teismas tam tikru mastu apribojo galutinės instancijos teismų pareigos užtikrinti, kad atsakymas į Sąjungos teisės klausimą, kurį jie laiko akivaizdžiu, yra toks pat akivaizdus kitiems Sąjungos teismams, apimtį. Sprendimo *Consorzio* 40 punkte nurodomi „kitų valstybių narių galutinės instancijos teismai ir Teisingumo Teismas“ [60].

95. Antra, Teisingumo Teismas taip pat patikslino nacionalinių teismų pareigos atsižvelgti į tai, kad Sąjungos teisės nuostatos parengtos keliomis kalbomis ir kad visos kalbinės versijos yra autentiškos, apimtį. Kaip paaiškino Teisingumo Teismas, negalima tikėtis, kad galutinės instancijos teismas išnagrinės „kiekvienos atitinkamos Sąjungos teisės nuostatos kalbinę versiją“. Vis dėlto jis „turi atsižvelgti į *jam žinomus* šios nuostatos kalbinių versijų skirtumus, ypač jeigu juos *nurodo bylos šalys* ir jie nustatomi“ [61].

96. Trečia, Teisingumo Teismas taip pat mėgino paaiškinti, kokio netikrumo reikia, kad atsirastų pareiga pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą. Teisingumo Teismas nurodė, jog „vien to, kad Sąjungos teisės nuostatą *galima* aiškinti kaip nors kitaip (ir ne vienu būdu), nepakanka manyti, kad yra pagrįstų abejonių dėl teisingo šios nuostatos aiškinimo, jeigu nė vienas iš šių aiškinimo būdų <…> *neatrodo pakankamai įtikinamas* atitinkamam nacionaliniam teismui“ [62].

97. Ketvirta, Teisingumo Teismas paaiškino, kokią reikšmę reikia teikti skirtingų jurisprudencijos krypčių, susijusių su nagrinėjamu aiškinimo klausimu, buvimui. Šiuo klausimu jis nurodė: „jeigu nacionaliniam galutinės instancijos teismui buvo nurodyta nevienoda tos pačios valstybės narės

[57] Žr., be kita ko, generalinio advokato F. G. Jacobs išvadą byloje *Wiener SI* (C-338/95, EU:C:1997:352); generalinio advokato D. Ruiz-Jarabo Colomer išvadą byloje *Gaston Schul Douane-expediteur* (C-461/03, EU:C:2005:415); generalinio advokato N. Wahl išvadą sujungtose bylose *X ir van Dijk* (C-72/14 ir C-197/14, EU:C:2015:319) ir galiausiai ne mažiau svarbią generalinio advokato M. Bobek išvadą byloje *Consorzio*.

[58] Žr. šios išvados 122–133 punktus.

[59] Sprendimo *Consorzio* 51 punktas.

[60] Išskirta mano.

[61] Sprendimo *Consorzio* 44 punktas. Išskirta mano.

[62] Sprendimo *Consorzio* 48 punktas. Išskirta mano. Šiuo klausimu taip pat žr. generalinio advokato M. Bobek išvadą minėtoje byloje *Consorzio* (150–157 punktai).

teismų arba įvairių valstybių narių teismų jurisprudencija dėl pagrindinėje byloje taikytinos Sąjungos teisės nuostatos aiškinimo, jis *turi būti ypač atidus* vertindamas, ar nėra pagrįstų abejonių dėl nagrinėjamos Sąjungos teisės nuostatos teisingo aiškinimo <…>“ [63].

98. Penkta, nors kai kuriuose ankstesniuose sprendimuose Teisingumo Teismas reikalavo, kad nacionaliniai teismai nustatytų, jog „tinkamas Sąjungos teisės *taikymas* [būtų] toks akivaizdus, jog dėl to negali kilti jokių pagrįstų abejonių“ [64], Sprendime *Consorzio* buvo nurodyta būtinybė įrodyti, kad „teisingas Sąjungos teisės *aiškinimas* yra toks akivaizdus, jog nelieka jokių pagrįstų abejonių“ [65]. Tikriausiai šiuo klausimu suveikus generalinio advokato M. Bobek argumentams [66], sprendimo tekste retai randama sąvoka „taikymas“ [67], nes jame taip pat buvo aiškiai atskirta teisės taikymo ir aiškinimo veikla [68].

99. Dabar paaiškinsiu, kodėl tam tikri to sprendimo aspektai yra ypač svarbūs nagrinėjamam teisiniam klausimui.

b) Šalių vaidmuo, kriterijaus reikalingumas ir „acte clair“ sąvoka

100. Man atrodo, kad, ypač atsižvelgiant į Sprendime *Consorzio* Teisingumo Teismo pateiktus paaiškinimus, jurisprudencija, susijusi su SESV 267 straipsnio trečioje pastraipoje numatytos pareigos išimtimis, iš esmės gali „talpinti“ tokius atrankos mechanizmus, kaip nagrinėjamasis šioje byloje.

101. Pirma, priešingai nei kai kurie autoriai [69], nemanau, kad tam tikri esamos jurisprudencijos teiginiai, kuriuos Teisingumo Teismas pateikė Sprendime *Consorzio*, kai imtas labiau akcentuoti ne Sąjungos teisės *taikymas*, o jos *aiškinimas*, buvo performuluoti dėl stilistinių sumetimų. Manau, jis veikiau rodo laipsnišką prejudicinio sprendimo priėmimo proceso dalyko ir tikslo, taigi ir SESV 267 straipsnio trečioje pastraipoje numatytos pareigos apimties, sampratos keitimą.

102. Puikiai suprantu, kad ne visada lengva atskirti aiškinimą ir taikymą ir kad abi veiklos rūšys dažnai persipina tarpusavyje [70]. Vis dėlto esu įsitikinęs, kad tarp jų egzistuoja konceptualus skirtumas. Nemėginsiu pateikti moksliškai tikslios šių sąvokų apibrėžties. Šioje išvadoje pakanka pažymėti, kad „aiškinimas“ yra tam tikra intelektinė veikla [71], kurią iš esmės sudaro teisės akto nuostatos reikšmės ir taikymo srities nustatymas tam tikru abstraktumo lygiu [72]. Vis dėlto „taikymas“ yra veikla, kai teisės akto nuostata, kurios prasmė ir taikymo sritis yra nustatyta, ima veikti esant konkrečiam ginčui, nustatant konkrečias konkrečių faktinių aplinkybių visumos pasekmes [73].

[63] Sprendimo *Consorzio* 49 punktas. Išskirta mano.

[64] Žr., pavyzdžiui, 2015 m. rugsėjo 9 d. Sprendimą *Ferreira da Silva e Brito ir kt.* (C-160/14, EU:C:2015:565, 38 ir 40 punktai) ir 2015 m. rugsėjo 9 d. Sprendimą *X ir van Dijk* (C-72/14 ir C-197/14, EU:C:2015:564, 55 punktas). Išskirta mano.

[65] Sprendimo *Consorzio* 33 punktas. Išskirta mano.

[66] Žr. jo išvados byloje *Consorzio* 139–159 punktus.

[67] Žr. nuorodas jo 28 ir 29 punktuose.

[68] Žr. jo 30 punktą. Prie šio klausimo dar grįšiu.

[69] Pavyzdžiui, žr. Cecchetti, L. ir Gallo, D., „The unwritten exceptions to the duty to refer after Consorzio Italian Management II: „CILFIT Strategy“ 2.0 and its loopholes“, *Review of European Administrative Law*, 2022, p. 29–61.

[70] Žr., pavyzdžiui, generalinės advokatės C. Stix-Hackl išvadą byloje *Intermodal Transports* (C-495/03, EU:C:2005:215, 86–88 punktai).

[71] Kelsen, H., „Pure Theory of Law“, 2-asis leidimas, 1967, p. 348.

[72] Žr. generalinio advokato F. Capotorti išvadą byloje *Cilfit ir kt.* (283/81, EU:C:1982:267, p. 3436), taip pat generalinio advokato M. Bobek išvados byloje *Consorzio* 145 punktą.

[73] Šiuo klausimu žr. Nuolatinio tarptautinio teisingumo teismo bylą *Dėl gamyklos Chožuve (Reikalavimas atlyginti žalą – Jurisdikcija)* (teisėjo L. Ehrilich atskiroji nuomonė) NTTT Rink. A serija, Nr. 9 (1927), 39.

103. Nereikėtų pamiršti, kad pats Teisingumo Teismas yra atskyręs šias dvi sąvokas šiame kontekste. Pagal suformuotą jurisprudenciją SESV 267 straipsniu nustatytoje sistemoje nacionaliniai teismai ir Teisingumo Teismas atlieka *atskirą*, bet kartu papildantį vaidmenį: nacionaliniai teismai turi *taikyti* Sąjungos teisę ginčui, o Teisingumo Teismas turi *aiškinti* Sąjungos teisę, siekdamas padėti šiems teismams. Abu šie vaidmenys, kaip pabrėžė Teisingumo Teismas, yra būtini siekiant išsaugoti patį Sutartimis įtvirtintos teisės pobūdį[74].

104. Iš tiesų SESV 267 straipsnio formuluotė yra gana aiški, nes prejudicinio sprendimo priėmimo procedūros dalykas (neapimant galiojimo klausimų) yra priimti sprendimus dėl „Sutarčių išaiškinimo“. Jeigu procedūros taikymo sritis būtų labiau išplėsta, tai nebūtų būtina dvejopam šios procedūros tikslui pasiekti. Pirma, galimo netinkamo Sąjungos taisyklių taikymo atvejai nekelia pavojaus Sąjungos teisės vienovei, darnai ir autonomijai. Antra, būtų tikrai perteklinis dalykas manyti, kad, siekdamas užtikrinti veiksmingą privačių asmenų teisminę gynybą, Teisingumo Teismas pagal SESV 267 straipsnį turėtų atlikti tam tikrą mikrokontrolę, kaip tūkstančiai nacionalinių teismų kasdien taiko Sąjungos teisę.

105. Tai, kad Teisingumo Teismas tam tikrais atvejais yra pasirengęs plačiau atlikti pagal SESV 267 straipsnį jam tenkantį vaidmenį, kad kuo geriau padėtų prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiems teismams, todėl sutinka pateikti atsakymą, atsižvelgdamas į bylos faktines aplinkybes, negali būti laikoma tikruoju procedūros tikslo ir siekio rodikliu[75]. Teisingumo Teismas gali pateikti atsakymus dėl konkrečių bylų baigties, bet neprivalo to daryti. Todėl galutinės instancijos nacionaliniai teismai tokiose bylose taip pat gali, bet neprivalo kreiptis[76].

106. Antra, akivaizdu, kad Sprendimas *Consorzio* sustiprino šalių vaidmenį prejudicinio sprendimo priėmimo procedūroje[77]. Būtent jos turi iškelti Sąjungos teisės klausimą ir pateikti kompetentingam nacionaliniam teismui pakankamai informacijos (ir prireikus įrodymų), kad kyla pagrįstų abejonių dėl Sąjungos taisyklių, dėl kurių nacionalinio teismo prašoma pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą, aiškinimo[78]. Šiuo klausimu apeliantas turi ne tiesiog įrodyti, kad, jeigu galima taip sakyti, pakankamai informuotas ir įprastai apdairus teismas galbūt gali aiškinti atitinkamą Sąjungos teisės nuostatą daugiau negu vienu būdu. Sprendime *Consorzio* kartelė iškelta aukščiau: turi būti daugiau negu vienas aiškinimas, kuris atrodo „pakankamai įtikinamas“ ypač patyrusiam teismui (nes šiuo tikslu standartas yra „valstybių narių galutinės instancijos teismai ir Teisingumo Teismas“).

107. Teisės subjektai negali tikėtis, kad nacionaliniai galutinės instancijos teismai reguliariai savo iniciatyva kels Sąjungos teisės klausimus, kurių nekėlė šie subjektai. Jos taip pat negali tikėtis, kad šie teismai pateiks neaiškius, painius ar nepagrįstus prašymus kreiptis į Teisingumo Teismą. Šiomis aplinkybėmis tikrai taikytinas principas *vigilantibus non dormientibus iura succurtante* (įstatymas padeda tiems, kurie yra budrūs, o ne tiems, kurie miega ant savo teisių). Be to, negalima

74 Šiuo klausimu *žr*. Sprendimo *Consorzio* 30 ir 31 punktus ir juose nurodytą jurisprudenciją.

75 Žr., pavyzdžiui, 2021 m. kovo 9 d. Sprendimą *Radiotelevizija Slovenija (Pasyviojo budėjimo laikotarpis sunkiai pasiekiamoje vietovėje)* (C-344/19, EU:C:2021:182, 23 punktas).

76 Žinoma, jeigu Teisingumo Teismas nuspręstų, kad neturi jurisdikcijos atsakyti į tokius klausimus, kokius suformulavo prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, nes jie pernelyg specifiškai susiję su byla, jis galėtų arba performuluoti šiuos klausimus, siekdamas ekstrapoliuoti tam tikrus teisės klausimus, arba pripažinti juos visiškai ar iš dalies nepriimtinais.

77 Taip pat žr. Millet, F-X., „Cilfit still fits“, 18 t., 3-iasis leidimas, *European Constitutional Law Review*, 2022, p. 533–555.

78 Konkrečiai žr. Sprendimo *Consorzio* 44, 49 ir 51 punktus.

reikalauti, kad nacionaliniai teismai pateiktų neautentiškus argumentus ir prašymus priimti prejudicinį sprendimą, t. y. tokius, kuriais būtų piktnaudžiaujama procesu ar būtų siekiama vien jį vilkinti [79].

108. Taigi sritis, kurioje tokie nacionaliniai atrankos mechanizmai, kaip nagrinėjamas šioje byloje, gali kirstis su SESV 267 straipsniu, apsiriboja tokiais skundais, kuriuose šalis tinkamai iškėlė realų Sąjungos teisės aiškinimo klausimą, siekdama pagrįsti savo argumentus, susijusius su tuo, kad yra daugiau nei vienas įtikinamas atitinkamų Sąjungos teisės nuostatų aiškinimo būdas, ir aiškiai paprašė nacionalinį teismą pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą.

4. Išvada dėl pirmojo klausimo

109. Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, laikausi nuomonės, kad SESV 267 straipsnio trečioje pastraipoje nacionaliniams galutinės instancijos teismams nustatyta aiški ir besąlyginė pareiga, išskyrus tik Sprendime *CILFIT* nustatytas išimtis.

110. Taigi, jeigu apeliantas tinkamai iškėlė realų Sąjungos teisės klausimą ir pagrindė savo argumentus, susijusius su tuo, kad yra daugiau negu vienas įtikinamas atitinkamų Sąjungos teisės nuostatų aiškinimo būdas, ir aiškiai paprašė nacionalinio galutinės instancijos teismo pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą, šis teismas neturi jokios diskrecijos tikrinti, *ar* yra įvykdytos sąlygos, dėl kurių jam kyla pareiga pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą. Manau, kad nacionalinis mechanizmas, kuriuo šiuo klausimu nustatoma tam tikra diskrecija, yra nesuderinamas su Sąjungos teise.

111. Nepaisant to, norėčiau pabrėžti, jog tai, kas išdėstyta, nereiškia, kad kiekvieną kartą, kai ši pareiga atsiranda, nacionalinis teismas turi leisti pateikti kasacinį skundą ir įvertinti bylos esmę. Kaip Teisingumo Teismas nurodė Sprendime *Lyckeskog*, jei nacionaliniame galutinės instancijos teisme, kuris taiko tokį, kaip nagrinėjamas, atrankos mechanizmą, kyla Sąjungos teisės aiškinimo klausimas, šis teismas „privalės pateikti Teisingumo Teismui prejudicinį klausimą priimtinumo nagrinėjimo etapu arba vėliau“ [80].

112. Pagal suformuotą jurisprudenciją prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės sprendžia, *kokioje* bylos *stadijoje* tinkamiausia pateikti Teisingumo Teismui prejudicinį klausimą [81]. Kaip yra nusprendęs Teisingumo Teismas: „nors dėl gero teisingumo vykdymo gali būti naudinga prejudicinį klausimą teikti tik po teisminių ginčų, reikia pripažinti, kad išankstinių teisminių ginčų reikalavimo nėra tarp sąlygų, kurių reikia laikytis įgyvendinant SESV 267 straipsnyje numatytą procedūrą“ [82].

113. Atsižvelgiant į tai, jurisprudencijoje nacionaliniams galutinės instancijos teismams suteikiama *veiksmų laisvė*, kai jie atlieka tokį patikrinimą. Sprendimo *CILFIT* kriterijų taikymas konkrečiam ginčui tikrai nėra mechaninis veiksmas. Tam reikia įvertinti tam tikrus veiksnius, kurie, tiek vertinami atskirai, tiek galiausiai nagrinėjami kartu, neišvengiamai palieka tam tikrą veiksmų laisvę nacionaliniams teismams.

[79] Žr. Sprendimo *Consorzio* 24–64 punktus. Apskritai dėl draudimo piktnaudžiauti teisėmis Sąjungos teisėje žr. neseniai priimtą 2023 m. gruodžio 21 d. Sprendimą *BMW Bank ir kt.* (C-38/21, C-47/21 ir C-232/21, EU:C:2023:1014, 281–283 punktai).

[80] 2002 m. birželio 4 d. sprendimas (C-99/00, EU:C:2002:329, 18 punktas). Taip pat žr. generalinio advokato A. Tizzano išvadą byloje *Lyckeskog* (C-99/00, EU:C:2002:108, 46 punktas).

[81] Žr. neseniai priimtą 2023 m. gegužės 4 d. Sprendimą *Bundesrepublik Deutschland (Teismo elektroninio pašto dėžutė)* (C-60/22, EU:C:2023:373, 41 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

[82] 2017 m. vasario 1 d. Sprendimas *Tolley* (C-430/15, EU:C:2017:74, 32 punktas).

114. Praeityje būta skirtingų nuomonių dėl to, ar tokia diskrecija buvo pakankamai didelė, kad galutinės instancijos nacionaliniai teismai vykdytų savo teismines funkcijas pagrįstai ir veiksmingai[83]. Šiuo klausimu tik norėčiau pažymėti, kad priėmus Sprendimą *Consorzio* ši diskrecija tikrai buvo išplėsta, o kalbant apie esminį šios bylos klausimą – tam tikrą svarbą turinčiais aspektais.

115. Dėl to darau tokią išvadą, kokia nurodyta toliau.

116. Manau, kad, pirma, tokie atrankos mechanizmai, kaip nagrinėjamasis šioje byloje, kai jie automatiškai taikomi byloms, kuriose keliami realūs Sąjungos teisės klausimai, yra nesuderinami su SESV 267 straipsnio trečia pastraipa. Vien dėl to, kad byla neatitinka nacionalinėje teisėje nustatytų atrankos kriterijų, nacionaliniai galutinės instancijos teismai negali nuspręsti, kaip nurodė prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, „ar iš šalies prašymo, kad būtų kreiptasi į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą, [jam] kyla <…> pareiga kreiptis į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą“.

117. Vis dėlto taip pat manau, kad nacionaliniai teismai turėtų galėti aiškinti ir taikyti nagrinėjamas nacionalines proceso normas taip, kad šiomis normomis galėtų būti užtikrinta atitiktis SESV 267 straipsnio trečiai pastraipai, kaip Teisingumo Teismas yra ją išaiškinęs sprendimuose *CILFIT* ir *Consorzio*.

118. Taip tikrai yra kalbant apie tokias nacionalines sistemas, kaip nagrinėjamoji šioje byloje, kai nacionalinėje teisėje nustatyti atrankos kriterijai iš esmės atspindi situacijas, numatytas pagal Sprendime *CILFIT* nustatytas išimtis. Iš tiesų trys konkretūs scenarijai, išvardyti ZPP 367a straipsnyje, yra teisės klausimas: i) „kuriuo antrosios instancijos teismo sprendimu nukrypstama nuo Aukščiausiojo Teismo praktikos“; arba ii) „dėl kurio nėra Aukščiausiojo Teismo praktikos, ypač jei aukštesnės instancijos teismų praktika šiuo klausimu nėra vienoda“; ir iii) „dėl kurio Aukščiausiojo Teismo praktika nėra vienoda“, ir jis iš esmės apima *acte clair* ir *acte éclairé* išimtis.

119. Taigi, jei šie atrankos kriterijai būtų taikomi, sakykime, griežtai pasitelkiant lygiavertiškumo principą, nacionalinis teismas *de facto* laikytųsi Sprendime *CILFIT* suformuotos jurisprudencijos. Galiausiai savaime suprantama, kad SESV 267 straipsnis negali atgrasyti nacionalinių galutinės instancijos teismų nuo susitelkimo daugiausia į tokius klausimus, kurie, kaip nurodyta ZPP 367a straipsnyje, yra „svarb[ū]s siekiant užtikrinti teisinį tikrumą, vienodą teisės taikymą arba teisės raidą per jurisprudenciją“.

120. Kaip nurodyta šios išvados įvadinėje dalyje, atrankos mechanizmais siekiama teisėtų bendrojo intereso tikslų. Mano nuomone, aiškinant Sąjungos teisę taip, kad pagal ją reikalaujama, jog nacionaliniai teismai netaikytų nacionalinės teisės normų, kuriose numatytas toks mechanizmas, kiekvieną kartą, kai šiuose teismuose pagrįstai keliamas Sąjungos teisės klausimas, būtų viršijama tai, kas daugeliu atvejų yra būtina ir pakankama, kad būtų išsaugotas SESV 267 straipsnio veiksmingumas.

121. Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, siūlau Teisingumo Teismui į pirmąjį klausimą atsakyti taip: pagal SESV 267 straipsnio trečią pastraipą draudžiama nacionalinės teisės nuostata ar praktika, pagal kurią procese, susijusiame su leidimu pateikti kasacinį skundą, nacionalinis

[83] Žr., pavyzdžiui, generalinio advokato F. Jacobs išvadą byloje *Wiener SI* (C-338/95, EU:C:1997:352, 58 punktas) ir generalinio advokato D. Ruiz-Jarabo Colomer išvadą byloje *Gaston Schul Douane-expediteur* (C-461/03, EU:C:2005:415, 58 punktas), taip pat generalinio advokato A. Tizzano išvadą byloje *Lyckeskog* (C-99/00, EU:C:2002:108, 63 punktas).

galutinės instancijos teismas neprivalo nagrinėti, ar gali būti įpareigotas pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą, jeigu šalis tinkamai iškėlė realų Sąjungos teisės klausimą, siekdama pagrįsti savo argumentus, susijusius su daugiau negu vienu pakankamai įtikinamu atitinkamų Sąjungos teisės nuostatų aiškinimo būdu, ir aiškiai paprašė nacionalinio teismo pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą. Nacionaliniai teismai atitinkamas proceso normas turi aiškinti taip, kad šiomis normomis būtų galima kuo labiau užtikrinti Sąjungos teisės laikymąsi.

B. Dėl antrojo klausimo

122. Antruoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas siekia išsiaiškinti, ar SESV 267 straipsnis, siejamas su Chartijos 47 straipsnio antra pastraipa, turėtų būti aiškinamas taip, kad sprendimas, kuriuo atmetamas šalies prašymas leisti pateikti kasacinį skundą galutinės instancijos teismui, yra teismo sprendimas, kuriame turi būti nurodytos priežastys, dėl kurių nebuvo patenkintas šalies prašymas pateikti Teisingumo Teismui prašymą priimti prejudicinį sprendimą.

123. Kaip paaiškinau, kai nacionaliniame galutinės instancijos teisme tinkamai iškeliamas Sąjungos teisės aiškinimo klausimas, pagal SESV 267 straipsnio trečią pastraipą šis teismas privalo patikrinti, ar jam kyla pareiga pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą. Tai reiškia, kad tokio teismo sprendimas, kuriuo, atsisakius leisti pateikti kasacinį skundą, užbaigiamas apeliacinis procesas, nepateikus prašymo pagal SESV 267 straipsnį, yra teismo sprendimas, kuriame, kaip Teisingumo Teismas nurodė Sprendimo *Consorzio* 51 punkte, reikia išdėstyti motyvus, dėl kurių jis nusprendė, kad „iškeltas Sąjungos teisės aiškinimo klausimas neturi reikšmės sprendžiant ginčą, arba atitinkamos Sąjungos teisės nuostatos aiškinimas grindžiamas Teisingumo Teismo jurisprudencija, arba, jei nėra tokios jurisprudencijos, Sąjungos teisės aiškinimas <…> yra toks akivaizdus, kad nelieka jokių pagrįstų abejonių.“

124. Šioje byloje pastabas pateikusios šalys ilgai diskutavo dėl reikalaujamo motyvų pobūdžio ir išsamumo. Nors prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas šio klausimo aiškiai nekėlė, manau, kad ši byla suteikia puikią galimybę pateikti kelias pastabas šiuo klausimu.

125. Pirmiausia svarbu pabrėžti, kad Teisingumo Teismas pareigą motyvuoti kildino iš SESV 267 straipsnio, *siejamo su* Chartijos 47 straipsnio antra pastraipa. Šia nuostata užtikrinama *teisė į teisingą bylos nagrinėjimą*, kuri taip pat kyla iš valstybėms narėms bendrų konstitucinių tradicijų ir atitinka EŽTK 6 straipsnio 1 dalį [84].

126. Pagal Teisingumo Teismo suformuotą jurisprudenciją norint paisyti teisės į teisingą bylos nagrinėjimą reikia, kad visi galutiniai teismo sprendimai būtų motyvuoti tam, kad šalis galėtų suprasti priežastis, dėl kurių buvo priimtas sprendimas jos atžvilgiu, kad galėtų apsvarstyti galimybę pasinaudoti prieinamomis teisių gynimo priemonėmis [85]. Be to, kalbant labiau netiesiogiai, pažymėtina, kad teisė į motyvuotą sprendimą „taip pat grindžiama bendruoju principu <…> pagal kurį asmuo saugomas nuo savivalės, kai šalims įrodoma, kad jos buvo išklausytos, o teismai įpareigojami savo sprendimus pagrįsti objektyviomis priežastimis“ [86].

[84] Šiuo klausimu žr. 2012 m. rugsėjo 6 d. Sprendimą *Trade Agency* (C-619/10, EU:C:2012:531, 52 punktas).

[85] Šiuo klausimu žr. 2014 m. spalio 23 d. Sprendimą *flyLAL-Lithuanian Airlines* (C-302/13, EU:C:2014:2319, 51 punktas).

[86] Žr. 2022 m. gruodžio 15 d. EŽTT sprendimą *Rutar ir Rutar Marketing d.o.o. prieš Slovėniją* (CE:ECHR:2022:1215JUD002116420, 62 punktas). Tuo pačiu klausimu žr. generalinės advokatės J. Kokott išvadą byloje *Trade Agency* (C-619/10, EU:C:2012:247, 34 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

127. Atsižvelgdamas į šiuos tikslus Teisingumo Teismas patikslino, kad „pareigos motyvuoti apimtis gali skirtis, nelygu, koks aptariamo teismo sprendimo pobūdis, ir turi būti vertinama atsižvelgiant į visą procesą, visas reikšmingas aplinkybes ir paisant su šiuo sprendimu siejamų procesinių garantijų“ [87].

128. Suprantu, kad sprendimas neleisti apskųsti yra aktas, kuriuo proceso ekonomiškumo ir veiksmingumo sumetimais byla gali būti nagrinėjama gana glaustai ir standartizuotai. Taigi nemanau, kad jame turėtų būti nurodyti motyvai, kuriuose būtų nuorodų į faktines aplinkybes, teisinį pagrindą ir įvairius apeliacinio skundo pagrindus. Manau, pagal SESV 267 straipsnį nacionaliniam teismui paprastai turėtų pakakti: i) aiškiai nurodyti, kokia Sprendimo *CILFIT* išimtimi remiamasi; ir ii) glaustai paaiškinti, kodėl ši išimtis laikyta taikytina [88]. Pavyzdžiui, kai yra suformuota jurisprudencija, paprastai turėtų pakakti paprastos nuorodos į šią jurisprudenciją, ypač jei šalis išsamiai nepaaiškina, kodėl yra pagrindo nuo jos nukrypti.

129. Akivaizdu, jog negalima reikalauti, kad nacionaliniai teismai išsamiai ir vieną po kito išnagrinėtų visus šalies, keliančios Sąjungos teisės klausimą, argumentus [89]. Tokių teismų motyvai tam tikromis aplinkybėmis taip pat gali būti implicitiniai [90]. Taip gali būti, pavyzdžiui, tuo atveju, kai šalies skundas yra nepriimtinas arba akivaizdžiai nepagrįstas [91], kai kreipimuisi pagrįsti nurodyti motyvai yra neaiškūs ar bendri [92] arba kai atsisakymo motyvus galima aiškiai nustatyti iš likusioje sprendimo dalyje ar žemesnės instancijos teismų sprendimuose išdėstytų motyvų [93].

130. Vis dėlto negalima atmesti galimybės, kad tam tikromis ypatingomis aplinkybėmis gali reikėti didesnio išsamumo [94]. Taip gali būti, pavyzdžiui, tuo atveju, kai šalis pabrėžė, kad Sąjungoje esama skirtingos jurisprudencijos arba reikšmingų atitinkamų nuostatų kalbinių versijų skirtumų.

131. Šiuo tikslu svarbu žinoti, ar apeliantai gali suprasti motyvus, dėl kurių jų prašymas kreiptis į Teisingumo Teismą buvo atmestas, ir ar teismai, į kuriuos šie apeliantai gali kreiptis, gali veiksmingai priimti sprendimą dėl jų reikalavimų. Nereikėtų pamiršti, kad net jei galutinės instancijos teismo sprendimai paprastai negali būti skundžiami, gali būti ir kitų teisių gynimo priemonių, kuriomis galbūt būtų galima pasinaudoti esant galimam SESV 267 straipsnio trečios pastraipos pažeidimui.

87 Pavyzdžiui, žr. 2014 m. spalio 23 d. Sprendimą *flyLAL-Lithuanian Airlines* (C-302/13, EU:C:2014:2319, 52 punktas).

88 Taip pat generalinio advokato M. Bobek išvada minėtoje byloje *Consorzio* (168 punktas).

89 Šiuo klausimu žr. 2022 m. birželio 30 d. EŽTT sprendimą *Rusishvili prieš Gruziją* (CE:ECHR:2022:0630JUD001526913, 75 punktas).

90 Pagal analogiją žr. 2019 m. liepos 4 d. Sprendimą *FTI Touristik / EUIPO* (C-99/18 P, EU:C:2019:565, 17 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

91 Šiuo klausimu žr. 2018 m. balandžio 24 d. EŽTT sprendimą *Baydar prieš Nyderlandus* (CE:ECHR:2018:0424JUD005538514, 42 ir 43 punktai) ir 2005 m. sausio 20 d. Sprendimą *Astikos Oikodomikos Synetairismos Nea Konstantinoupolis prieš Graikiją* (CE:ECHR:2005:0120DEC003780602).

92 Šiuo klausimu žr. 2007 m. vasario 13 d. EŽTT sprendimą *John prieš Vokietiją* (CE:ECHR:2007:0213DEC001507303).

93 Šiuo klausimu žr. 2013 m. lapkričio 26 d. EŽTT sprendimą *Krikorian prieš Prancūziją* (CE:ECHR:2013:1126DEC000645907) ir 2019 m. balandžio 11 d. Sprendimą *Harisch prieš Vokietiją* (CE:ECHR:2019:0411JUD005005316, 37–42 punktai).

94 Šiuo klausimu žr. 2016 m. liepos 28 d. Sprendimą *Association France Nature Environnement* (C-379/15, EU:C:2016:603, 52 punktas).

132. Pirma, kai įvykdomos atitinkamos sąlygos, apeliantas nacionaliniuose teismuose gali pareikšti ieškinį dėl valstybės atsakomybės [95]. Antra, Komisija (arba kita valstybė narė) galėtų Teisingumo Teisme pareikšti ieškinį dėl įsipareigojimų neįvykdymo pagal SESV 258–260 straipsnius valstybei narei, laikomai įsipareigojimų nevykdančia šalimi [96].

133. Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, laikausi nuomonės, kad SESV 267 straipsnis, siejamas su Chartijos 47 straipsnio antra pastraipa, turi būti aiškinamas taip, kad galutinės instancijos teismo sprendimas, kuriuo atsisakoma leisti pateikti kasacinį skundą ir užbaigiamas procesas, nors apeliantas tinkamai iškėlė Sąjungos teisės aiškinimo klausimą, yra teismo sprendimas, kuriame turi būti nurodyti motyvai, dėl kurių šis teismas nusprendė, kad jam nekilo pareigos pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pagal SESV 267 straipsnį. Pareigos motyvuoti apimtis skiriasi atsižvelgiant į reikšmingas aplinkybes.

V. Išvada

134. Taigi siūlau Teisingumo Teismui taip atsakyti į *Vrhovno sodišče* (Aukščiausiasis Teismas, Slovėnija) pateiktus prejudicinius klausimus:

1. Pagal SESV 267 straipsnio trečią pastraipą draudžiama nacionalinės teisės nuostata ar praktika, pagal kurią procese, susijusiame su leidimu pateikti kasacinį skundą, nacionalinis galutinės instancijos teismas neprivalo nagrinėti, ar gali būti įpareigotas pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą, jeigu šalis tinkamai iškėlė realų Sąjungos teisės klausimą, siekdama pagrįsti savo argumentus, susijusius su daugiau negu vienu pakankamai įtikinamu atitinkamų Sąjungos teisės nuostatų aiškinimo būdu, ir aiškiai paprašė nacionalinio teismo pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą. Nacionaliniai teismai atitinkamas proceso normas turi aiškinti taip, kad šiomis normomis būtų galima kuo labiau užtikrinti Sąjungos teisės laikymąsi.

2. Pagal SESV 267 straipsnį, siejamą su Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnio antra pastraipa, galutinės instancijos teismo sprendimas, kuriuo atsisakoma leisti pateikti kasacinį skundą ir užbaigiamas procesas, nors apeliantas tinkamai iškėlė Sąjungos teisės aiškinimo klausimą, yra teismo sprendimas, kuriame turi būti nurodyti motyvai, dėl kurių šis teismas nusprendė, kad jam nekilo pareigos pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pagal SESV 267 straipsnį. Pareigos motyvuoti apimtis skiriasi atsižvelgiant į reikšmingas aplinkybes.

[95] Žr., be kita ko, 2003 m. rugsėjo 30 d. Sprendimą *Köbler* (C-224/01, EU:C:2003:513, 51–55 punktai); 2006 m. birželio 13 d. Sprendimą *Traghetti del Mediterraneo* (C-173/03, EU:C:2006:391, 32 punktas) ir 2016 m. liepos 28 d. Sprendimą *Tomášová* (C-168/15, EU:C:2016:602, 25 ir 36 punktai).

[96] Žr. 2018 m. spalio 4 d. Sprendimą *Komisija / Prancūzija (Mokestis prie šaltinio)* (C-416/17, EU:C:2018:811) ir 2024 m. kovo 14 d. Sprendimą *Komisija / Jungtinė Karalystė (Aukščiausiojo Teismo* sprendimas) (C-516/22, EU:C:2024:231).